

čtenář

MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

10

2021

ročník 73

Cena 40 Kč

VYUŽITÍ NOVÝCH TECHNOLOGIÍ

- Platformy pro knihovny 21. století
- Digitální transformace v knihovně na vesnici?
- ZÍSKEJ – pomocník pro meziknihovní výpůjční služby
- 3D tiskárna do každé knihovny
- Digitální knihovna Memoria Kuřim

KNIHOVNY V NOVÉM

- Dolní Břežany jsou místem, kde se dobře žije i čte

Americká knihovna v Ústí nad Labem
(s rozhovorem s Anne Heaton Petrak)

Zvuková knihovna: odpovědi
na časté otázky

Audioknižní poradce 1 – detektivky

Konference LIBER 2021

Komunitní centrum a knihovna Kostice

Rozhovory:

- s Ilonou Salajkovou, ředitelkou MĚK Mikulov a knihovnickou osobností Jižomoravského kraje
- s Markétou Pánkovou, ředitelkou Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského

Platformy pro knihomily 21. století

s. 343–345

← Bookstagrameri s knihami často vytvářejí i větší obrazové projekty

Foto: @elizabeth_sagan

3D tiskárnu do každé knihovny s. 351–352

↓ Momentka z dětského dne v Prusa Research

Foto: archiv Prusa Research

Americká knihovna v Ústí nad Labem

s. 356–357

↑ Slavnostní otevření knihovny proběhlo 14. 6. 2020 za účasti (zleva) Jennifer Bachus (chargé d'affaires USA), Jana Schillera (hejtman Ústeckého kraje) i Jany Linhartové (ředitelka Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem)

Foto: David Koleček

Komunitní centrum a knihovna Kostice s. 366–367

↑ Na příměstském táboře Harry Potter, který proběhl v červenci 2021, se děti pustily i do výroby kravat

Foto: archiv obce Kostice

Patnáct let příměstského tábora litvínovské knihovny s. 375

↑ V rámci patnáctého ročníku příměstského tábora děti navštívily i interaktivní výstavu Malý princ na zámku a mohly se projet i na lišce

Foto: archiv MěK Litvínov

Zaposlouchejme se do detektivek

s. 362–364

← Populární sérii severských detektivek Milénium Stiega Larssona načítal Martin Stránský

Foto: Lukáš Vavrečka

Téma – Využití nových technologií v knihovnách

343 Platformy pro knihomily 21. století | Anna Bílá

346 Digitální transformace knihovny na vesnici? | Eva Semrádová

348 ZÍSKEJ – pomocník pro meziknihovní výpůjční služby | Kateřina Soukalová

351 3D tiskárnu do každé knihovny! | Vladimír Kafka, Štěpán Feik, Pavel Pelčák

353 Digitální knihovna Memoria Kuřim | Jana Klovsová

356 Inspirace Americká knihovna v Ústí nad Labem (s rozhovorem s Anne Heaton Petrak) | Jan Černecký

358 Knihovna bez bariér Zvuková knihovna: odpovědi na časté otázky | Kateřina Knytllová

362 Audioknižní průvodce 1 Zaposlouchejme se do detektivek | Klára Smolíková, Lukáš Vavrečka

365 Udržitelnost rozvoje v knihovnách Knihovny pro budoucnost | Monika Horáková

366 Knihovny v malých obcích Komunitní centrum a knihovna Kostice | Ivana Rampáčková

368 Knihovny obostály i za ztížených podmínek | Monika Kratochvílová

370 Komenského dílo představuje jeden z vrcholů výchovného a nápravného lidského snažení | Milan Valden

372 Vzpomínka na Andělu Tomanovou | Markéta Kulíková

373 Konference LIBER 2021 | Michaela Mrázová

375 Patnáct let příměstského tábora litvínovské knihovny | Vladimír Kraft

374 Kafkovské pátrání po Štefánikovi | Jan Samohejl

376 Dolní Břežany jsou místem, kde se dobře žije i čte... | Jarmila Vidová

379 Ze světa | Roman Giebisch

380 Literární výročí Listopad | Milan Valden

Popiska k titulní straně obálky: Útulný interiér Obecní knihovny Dolní Břežany
Foto: obec Dolní Břežany

ELEKTRONICKÁ VERZE A ARCHIV ČTENÁŘE — <https://svkkl.cz/ctenar>

CONTENTS

Topic – Using new technologies at libraries

343 Platforms for 21st century booklovers | Anna Bílá

346 Digital transformation of the village library? | Eva Semrádová

348 GET – help for interlibrary loan services | Kateřina Soukalová

351 a 3D printer for every library! | Vladimír Kafka, Štěpán Feik, Pavel Pelčák

353 Memoria digital library in Kuřim | Jana Klovsová

356 American library in Ústí nad Labem (plus interview with Anne Heaton Petrak) | Jan Černecký

358 Audio libraries: FAQ | Kateřina Knytllová

362 Let's listen to detective stories | Klára Smolíková, Lukáš Vavrečka

Sustainability of development at libraries

365 Libraries for the future | Monika Horáková

Libraries in small municipalities

366 Kostice Community Centre and library | Ivana Rampáčková

368 The libraries have survived even under these difficult conditions | Monika Kratochvílová

370 Comenius' work is one of the pinnacles of educational and remedial endeavour | Milan Valden

372 Remembering Anděla Tomanová | Markéta Kulíková

373 LIBER 2021 Konferenz | Michaela Mrázová

375 Litvínov library suburban camp – fifteenth year | Vladimír Kraft

374 Kafkaesque search for Štefánik | Jan Samohejl

376 Dolní Břežany is a good place to live and read in... | Jarmila Vidová

379 From the World | Roman Giebisch

380 Literary anniversaries November | Milan Valden

INHALT

Thema – Benutzung der neuen Technologien in Bibliotheken

343 Plattformen für Bibliothekaren im 21. Jahrhundert | Anna Bílá

346 Digitale Transformation in der Bibliothek auf dem Lande? | Eva Semrádová

348 GEWINNE/ZÍSKEJ – Ein Helfer für Fernleihe | Kateřina Soukalová

351 Einen 3D Drucker für jede Bibliothek | Vladimír Kafka, Štěpán Feik, Pavel Pelčák

353 Die digitale Bibliothek Memoria Kuřim | Jana Klovsová

356 Die Amerikanische Bibliothek in Ústí nad Labem (mit einem Gespräch mit Anne Heaton Petrak) | Jan Černecký

358 Die Schallbibliothek: Antworten für häufige Fragen | Kateřina Knytllová

362 Versinken wir im Hören der Krimi | Klára Smolíková, Lukáš Vavrečka

Nachhaltige Entwicklung in Bibliotheken

365 Bibliotheken für die Zukunft | Monika Horáková

366 Dorfgemeinschaftshaus und die Bibliothek in Kostice | Ivana Rampáčková

368 Bibliotheken bestanden auch in schweren Bedingungen | Monika Kratochvílová

370 Das Werk von Komenský präsentiert einen der Höhenpunkte der menschlichen Erziehungs- und Korrektivbemühungen | Milan Valden

372 Erinnerungen an Anděla Tomanová | Markéta Kulíková

373 LIBER 2021 Konferenz | Michaela Mrázová

375 Fünfzehn Jahre von Tagesferien der Bibliothek in Litvínov | Vladimír Kraft

374 Kafka's Suche nach Štefánik | Jan Samohejl

376 Die Bibliothek in Dolní Břežany ist ein Platz wo man gut leben und lesen kann... | Jarmila Vidová

379 Aus der Welt | Roman Giebisch

380 Literarische Jahrestage November | Milan Valden

OD REDAKČNÍHO STOLU

Co je a bude knihovna

Moderní progresivní knihovna dnes už není pouhou knihovnou, jak ji známe ještě z 60. a 70. let minulého století, ale spíše multimediálním komunitním centrem s řadou aktivit pro všechny generace. Potvrdil to nejen poslední proběhlý už 21. ročník konference *Knihovny současnosti*, odráží se to i v tématech příspěvků zařazených do tohoto čísla. Dovolil bych si dokonce příměr s budoucí podobou aut: budou na elektrický či vodíkový pohon a samoříditelné... Pandemie dodala tomuto vývoji akceleraci, a i když svůj souboj s lidstvem ještě zdaleka nevzdala, máloco se už vrátí do starých vyjetých kolejí! Ten, kdo si to nebude chtít připustit a srovnat se s tím, ztratí nejen své uživatele, ale třeba i podporu svého zřizovatele. Vše je ovšem v lidech: jejich aktivitě a taktice, nápadech, vůli jít za svým cílem a umět ho prezentovat na patřičných místech.

Tahle úvaha mě vede k tomu, abych se v této souvislosti zamyslel nad budoucí – a stále klíčovou! – rolí knihovnicka. Bezesporu základem i nadále zůstává vstřícný a přátelský postoj. Prostě teze „být k lidem“ stále platí a bude platit, i když budeme léhat do jiných galaxií a roboti obstarají základní servis. Ale vzhledem k šíři nových rolí a aktivit bude personál knihoven zřejmě muset zvládat další dovednosti a odbornosti – ta počítačová nebo digitální bude jen nutným předpokladem a základem.

To je jen východiskem udržitelnosti rozvoje v knihovnách, abych zacitoval letos frekventovanou tematiku, hýbající knihovnam i na mezinárodní úrovni. Téma měsíce tohoto čísla, pohled na provoz zvukové knihovny, ale i narůstající obliba pořádaných příměstských táborů, které se staly žádanou součástí činnosti knihoven, aktivity pro širokou a pestrou škálu návštěvníků od dětí až po seniory apod. jsou neodlučitelně spojené s některými z nových technologií, jež se stále více prosazují v práci knihoven. Těžko předpokládat, že bude možné na vše přijmout hned další specialisty nebo uzavírat smlouvy o spolupráci. Tahle vyvolaná potřeba bude mít podle mého názoru dříve nebo později dopad na strukturu studovaného oboru knihovnictví. Někde se tak už dokonce děje a studijní nabídka se začíná obohacovat. Multioboroví specialisté budou mít zelenou!

Následováním příkladem, k jakým úžasným výsledkům vede souznění činnosti knihovny s rozšířeným obsahem její práce a vedením obce, tentokrát slouží Obecní knihovna Dolní Břežany; nezaostává ani Komunitní centrum a knihovna Kostice, abych uvedl alespoň dva příklady z tohoto čísla. Mám neskrývanou radost z toho, že když vždy sestavuji nové vydání *Čtenáře*, rubriku „Knihovny v novém“ nebo „Knihovny v malých obcích“, je stále z čeho vybírat.

JAROSLAV CÍSAŘ

čtenář MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

10 | 2021 | ročník 73

Středočeský kraj

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace Středočeského kraje, ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
ISSN 0011-2321 (Print) ISSN 1805-4064 (Online)
Šéfredaktor: PhDr. Jaroslav Císař
Redaktorka: PhDr. Pavla Vlková
Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková

Sídlo redakce (příjem inzerce a objednávkový předplatné):

Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace, Gen. Klapálka 1641, 272 01 Kladno
tel.: 312 813 154
e-mail: ctenar@svkkl.cz (Jaroslav Císař)
e-mail: ctenar.vlkova@svkkl.cz (Pavla Vlková)

Redakční rada: PhDr. Radek Liška (předseda), Mgr. Michaela Dombrovská, Ph.D., Mgr. Lenka Dostálová, Mgr. Svatomíra Fojtová, Mgr. Zlata Houšková, Mgr. Veronika Hylberová Trachtová, Mgr. Martina Košanová, Mgr. Lucie Macháčková, Mgr. Petra Miturová, PhDr. Marie Otavová, PhDr. Vít Richter, PhDr. Renáta Salátová

Tisk: Calamarus, s. r. o., Pod Táborem 54/10, 199 00 Praha 9

Distribuce:

Rozesílání časopisu zajišťuje SEND Předplatné, spol. s r. o., Ve Žlíbku 1800/77, hala A3, 193 00 Praha 9 - Horní Počernice, tel.: 602 514 779, e-mail: martina@send.cz
Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a. s. – drobný prodej; MONITOR CZ, s. r. o.; SUWECO CZ, spol. s r. o.
Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím poštovní přepravy Praha čj. 1371/1994 ze dne 20. 6. 1994.
Podávání novinových zásilek bylo povoleno Českou poštou s. p. OZSeč Ústí nad Labem dne 21. 1. 1998, j. zn. P-327/98.
Cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 460 Kč (dvojičíslo 60 Kč).

Předplatné pro Slovensko: Heršlová Dana, L. K. Permanent, spol. s r. o., pošt. schránka 4, 834 14 Bratislava 34, tel.: 00421-02 49 111 203, e-mail: herslova@lkpermanent.sk
Cena jednoho čísla 2 €, roční předplatné 22,67 € (dvojičíslo 2,67 €)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR Knihovna 21. století. Vydavatel si vyhrazuje právo zveřejnit publikované materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 13. 10. 2021.

Číslo vyšlo 18. 10. 2021.

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Téma

Využití nových technologií v knihovnách

Platformy pro knihomily 21. století

Jedenadvacáté století je charakteristické rozmachem online světa, zejména díky rozšíření chytrých telefonů (jakožto zástupců technologického vývoje) a sociálních sítí (jakožto zástupců vývoje softwarů a aplikací). V tomto článku vám představíme tři zásadní novomediální platformy, které ovlivňují knižní scénu, a to knižní podcasty, booktuby a bookstagramy. V kontextu knižního průmyslu dnes představují komunikační spojku mezi nakladatelstvími, čtenáři i spisovateli.

Někteří pesimisté tvrdili, že tradiční médium tištěné knihy brzy vymizí pod tlakem digitálního zpracování textu pro obrazovky. Nicméně tištěné knihy se nadále těší živému zájmu a díky vlivu sítí by se dalo dokonce mluvit o jakémsi novodobém rozkvětu.

Když se řekne *sociální síť*, mnozí z nás si představí Facebook nebo Instagram a spoustu obrázků, kterými – především mladší ročníky – ztrácejí většinu volného času. Nicméně to by byla přinejmenším velmi zkratkovitá představa. Sociální síť, pokud se využívají s rozvahou, mohou být výbornou platformou pro to, jak šířit informace a probouzet zájem u jinak neaktivních uživatelů. Využívají je jak amatérští uživatelé, kteří mají knihy jako svůj koníček a rádi se o své myšlenky podělí s dalšími lidmi, tak i profesionálové z knižního průmyslu, a to samotní spisovatelé i představitelé různých nakladatelství.

PODCASTY

Podcasty jsou první platformou, kde se dají knižní obsahy hledat. Obecně jako podcast označujeme sérii audiopříspěvků na pokračování, které uživatelé mohou díky příslušným aplikacím poslouchat kdykoli a kdekoli. Tyto příspěvky se ve formě předem nahraných rozhlasových pořadů zveřejňují v online archivech streamovacích služeb, odkud si je uživatelé mohou i stáhnout do vlastních zařízení a poslouchat je opakovaně. Zásadní pro výrobu podcastů je samozřejmě zajímavý obsah – a v dnešní době rozmanitosti mediálních obsahů se vyplatí cílit spíše na užší, zájmově specifické publikum, které si ke svému obsahu cestu najde aktivněji.

Knižní podcasty se mohou zaměřovat na představování nových titulů, na recenzování knih, rozhovory s autory, procházení edičních plánů, zajímavosti z klasické literatury nebo zajímavosti o autorech, popřípadě na specifika práce ve vydavatelstvích či v knihovnách. Sériovost audiopříspěvků nabízí i návrat obliby četby na pokračování – zveřejňuje ji například Český rozhlas (a zejména stanice Dvojka a Vltava).

Tvorbou podcastů se zabývají jak profesionálové, tak knižní nadšenci, kteří za sebou nemají zázemí velké vydavatelské firmy. Proto je možné nalézt na streamovacích platformách jak příspěvky knihkupectví Luxor, Knih Dobrovský či Českého rozhlasu, tak menší počiny jako Knihovory, Klářin podcast nebo Eliss Books Podcast. Většinou také všichni tito tvůrci působí na více platformách zároveň, aby oslovili co nejvíce lidí.

Foto: ebabblimbooks

Ukázka barevného knižního zátiší (zde, bohužel, jen v černobílém provedení)

BOOKTUBE

Spojení slov book (kniha) a YouTube označuje knižní komunitu a její obsahy na platformě YouTube. Knižní videa se začala objevovat zhruba od roku 2010, kdy bylo zveřejněno první video ve španělštině – a právě španělský booktube kanál od Bel Rodrigues je jedním z nejsledovanějších dodnes.¹ Videa na YouTube nabývají různých formátů, od klasických vlogů² přes rozbalování a ukazování nových knih (tzv. unboxings a hauls) po recenze a knižní tipy podle různých témat (např. deset tipů na letní romance, pět nejlepších thrillerů apod.). Oproti podcastům je zapojena i vizuální složka, booktubeři nejčastěji natáčejí svá videa s knihovnou v pozadí. I proto je častým formátem videí tzv. bookshelf tour (doslova turné po knihovničce), kdy autoři ukazují, jaké knihy vlastní a jak si je uspořádávají, nebo reorganizace domácích knihoven, kde je vizuální složka ještě více zdůrazněna způsobem třídění. Někteří si tituly řadí podle barvy a vytvářejí tak zdání duhy, jiní naopak podle žánrů, velikosti knih, abecedy atd. Vždy vznikne trochu jiný estetický dojem, který pak mohou využívat jako pozadí pro natáčení videí.

Česká booktube scéna vznikla o pár let později a dnes je poměrně rozvětvená. Číslo odběratelů koresponduje s tím, že Česká republika je samozřejmě poměrově mnohem menší a česky rozumějících odběratelů je méně než například těch, kteří rozumí španělsky či anglicky. Pravděpodobně nejsledovanějším českým kanálem je Molly v knize s necelými 9500 odběrateli.³ I na těchto kanálech je vidět, že přejímají některé formáty videí ze zahraničí a že vliv globalizace na mediální obsahy a jejich tvůrce v oblasti nových médií je nezanedbatelný.

BOOKSTAGRAMY

Estetika a důraz na vizuální je pak nejdůležitější pro třetí sociální síť, o které bude řeč, a to je Instagram. Tamní knižní komunitu a profily věnující se knižní tematice nazýváme opět přesmyčkou názvu sítě a knih – tedy jako bookstagram.⁴ Na těchto profilech můžeme nalézt opět tipy na knihy, minirecenze, upozornění na novinky. A pro lepší navázání interakce se sledujícími pokládají bookstagraměři také různé otázky ohledně oblíbených knih nebo aktuálně čtených knih, aby jim lidé mohli v komentářích pod příspěvkem odepsat.

Fotografie na bookstagramech jsou nositeli specifické estetické hodnoty, která vyvolává touhu po vlastnění knih a touhu být knihami obklopeni. Takové fotografie běžnou činností, jako je četba knih, romantizují a zkrášlují. K tomu využívají zejména prvky pohodlí, proto je na těchto fotografiích často vidět doplňky jako svíčky, deky, polštářky, pletené svetry, teplé ponožky či horké nápoje. Éra sociálních sítí a všudypřítomného vizuálního vnímání každodennosti proměnila, a tak fotografie knihy na nočním stolku nebo knihovny v pokoji nesou úplně nové významy – nejde už jen o pouhý záznam činnosti, ale i o pocit a dojmy, které obraz vyvolává. Tyto obrazy jsou odrazem změny v našem vnímání; už neukazují jenom věci, jaké jsou, ale k něčemu vybízejí a k ně-

Částími aktéry na fotografiích jsou kočky

Foto: @enchanted_bookshelf

¹ K 10. 7. 2021: 919 000 odběratelů.

² Video příspěvků (obvykle za určité období, např. týden), které sledují běžné aktivity tvůrce. V knižním prostředí se takto zaznamenává třeba to, jaké knihy zrovna autor videa čte, jeho myšlenky apod.

³ K 10. 7. 2021.

⁴ Na této sociální síti uživatelé kategorizují příspěvky tzv. hashtagy – v podstatě klíčovými slovy, podle kterých lze pak příspěvek zařadit mezi ty s podobnou tematikou. Pod #bookstagram můžeme nalézt 63 milionů příspěvků (ke dni 10. 7. 2021). Pro porovnání: k 28. 3. 2021 to bylo 58 milionů, za necelé čtyři měsíce tedy narostl počet příspěvků s knižní tematikou o pět milionů.

čemu odkazují. Jinými slovy, tyto fotky nás vybízejí ke čtení, k vytvoření „chvilky pro sebe“, ale zároveň i odkazují ke statusu vlastníka. Knihy jsou totiž stále projevem sečtlosti a kapitálu toho, kdo je vlastní.

ZÁVĚREM

Představila jsem jenom tři formy toho, jak je možné propojit tradiční médium knihy s novými trendy v prostředí sociálních sítí. Samozřejmě jich existuje více; se vzrůstající popularitou sítě TikTok už je pozorován fenomén BookTok, popřípadě fungují i specifické sítě jako je Goodreads.com nebo česká aplikace Booxy, které zastupují funkci jakéhosi čtenářského deníku a čtenářského klubu v jednom. Podobně facebookové skupiny pro čtenáře nabízejí rozmanité způsoby, jak být v kontaktu s podobně smýšlející komunitou lidí a diskutovat o oblíbených titulech.

Stejně jako se kdysi lidé obávali knihtisku a svévolného šíření různých tiskovin. I digitální zpracování knih s sebou neslo jistou míru skepse, zda tradiční kniha přežije. Dnes vedle sebe běžně existují formáty tištěných knih, elektronických knih a audioknih a jejich koexistence dokazuje především jedno – pestré možnosti pro cílového čtenáře. Sociální sítě v tomto ohledu knihám ale spíše pomohly, jejich estetizace a propagace zvedá zájem čtenářů a s tím i samotný prodej. Oslovování stále mladších generací a jejich motivování ke čtení se navíc pravděpodobně bez trendů bookstagramů nebo booktubů v budoucnosti neobejde.

ANNA BÍLÁ | Anna.Bila@seznam.cz

Zpracování studie bylo umožněno díky účelové podpoře na specifický vysokoškolský výzkum (IGA_FF_2021_021) udělené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR Univerzitě Palackého v Olomouci.

POUŽITÁ LITERATURA A DALŠÍ PRAMENY:

- EHRET, Christian, BOEGEL, Jacy a MANUEL-NEKOUËL, Roya. The Role of Affect in Adolescents' Online Literacies: Participatory Pressures in BookTube Culture. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*. 2018, 62(2), 151–161.
- MANOVICH, Lev. *Instagram and Contemporary Image*. 2017, [online]. Dostupné z: <http://manovich.net/index.php/projects/instagram-and-contemporary-image> (cit. 10.07.2021).
- MARKMAN, Kris M. Considerations – Reflections and Future Research. Everything Old is New Again: Podcasting as Radio's Revival. *Journal of Radio & Audio Media*. 2015, 22(2), 240–243.
- PERKINS, Kathryn. The Boundaries of Booktube. *The Serials Librarian*. 2017, 73(3–4), 352–356.
- RODGER, Nicola. From Bookshelf porn and shelves to #bookfacefriday: How readers use Pinterest to promote their bookishness. *Participations. Journal of Audience & Reception Studies*. 2019, 16(1), 473–495.
- TOMASENA, José M. Negotiating Collaborations: BookTubers, The Publishing Industry, and YouTube's Ecosystem. *Social Media + Society*. 2019, 5(4), 1–12.
- WALLIS, Lauren. #selfieinthestacks: Sharing the Library with Instagram. *Internet Reference Services Quarterly*. 2014, 19, 181–206.

Co pro vás připravujeme...

Věříme, že zůstanete našimi čtenáři a předplatiteli!

- **Téma – Personální problematika v knihovnách**
- **Události:**
 - nově udělené Medaile Z. V. Tobolky
 - Knihovna roku
 - Městská knihovna roku
 - kongres IFLA
- **Memorandum MK a MŠMT**
- **Zhodnocení Koncepce rozvoje knihovnictví na léta 2017–2020** a další materiály.

Digitální transformace knihovny na vesnici?

Knihovny již převedly velké objemy papírových dokumentů na digitální data, ale proces jejich digitální transformace tak pokročilý není. Knihovna by se měla vůči veřejnosti prezentovat promyšlenou digitální kulturou služeb, která klade důraz na zážitek pro uživatele či adresné řešení jeho požadavků. Jaká je digitální kultura vaší knihovny a týká se digitální transformace i knihoven v malých sídlech? Na pomoc malým knihovnám vyšla příručka *Webové stránky malých knihoven*, kterou v tomto příspěvku představujeme.

DIGITÁLNÍ TRANSFORMACE KNIHOVEN

V širším pojetí se digitální transformace týká interního využívání digitálních technologií, jako jsou služby cloudové infrastruktury, využívání virtuálních pracovišť a týmů nebo plně digitální komunikace se zřizovatelem. A pak je to také působení vně instituce, které vede k **vytvoření nových digitálních cest k uživatelům**.

KORONAVIROVÉ ÚČTY

Knihovny mapují ztráty způsobené omezením provozu v době pandemie. I nyní na podzim 2021 je zejména v malých obcích stále citelný úbytek lidí, kteří potřebují služby knihoven. Vítán je každý jednotlivý návštěvník, který na knihovnu nezapomněl – zřejmě nejen v Královéhradeckém kraji se v minulém roce zaregistrovalo o pětinu méně čtenářů a u dětí byl zájem ještě menší. Na druhou stranu si návštěvníci osvojili nové postupy výpůjční služby – biblioboxy pro bezkontaktní vrácení dokumentů se rozšířily do malých měst, stále přibývá knihoven se samoobslužným půjčováním prostřednictvím boxů před budovou knihovny nebo nabídkou na rozvoz dokumentů po městě.

Pandemie posunula mezi nejdůležitější priority elektronickou komunikaci s uživateli. Neměla by to být jen dočasná náhrada knihovny jako fyzického místa pohodlí a setkávání, stejně jako e-kniha není náhrada knihy. Knihovna by měla spojit fyzické i digitální prostory. Koronavirové období přineslo rozvoj nových typů virtuálních kulturních a vzdělávacích akcí (videa s četbou pro děti, online besedy a přednášky, podcasty, virtuální výstavy, webináře pro knihovníky apod.) či větší dostupnost elektronických knih. V minulém roce získali knihovníci řadu zkušeností s používáním online nástrojů pro profesní rozvoj i vzdělávání veřejnosti a zdá se, že právě vzdělávání pomocí online nástrojů by mohlo být novou prioritou v působení veřejných knihoven. Zaznamenali jsme důraz na aktuálnost stávajících webů a oživení facebookových profilů, ale nových webů přibývalo jen minimálně a také počet virtuálních návštěvníků spíše stagnoval. Celkově se ukázalo, že zejména v malých obcích není připravenost knihoven na elektronickou komunikaci s uživateli dostatečná. Zůstává stále mnoho knihoven, které vůbec nemají možnost dát o sobě vědět ve virtuálním prostředí, protože nemají vlastní webovou stránku ani jinou elektronickou službu.

WEBY MALÝCH KNIHOVEN

Vlastní web je pro knihovnu na vesnici nebo v malém městě první samostatný krok do virtuálního prostoru. Při zakládání webu naráží knihovník na řadu nových úkolů, a tak je často nezbytná metodická i praktická pomoc v rámci regionálních služeb. Příspěvkem k této pomoci je

příručka *Webové stránky malých knihoven*¹, kterou využíváme již dva roky. Obsahuje **metodické doporučení pro knihovníky v obcích do 3000 obyvatel** a je celostátně doporučenou metodikou k problematice obsahové náplně jednoduchého webu knihovny.

Příručka definuje „základ webu“ jako souhrn povinných informací: kontakty, služby, knihovny fondy, odkazy. Obsahuje rovněž náměty k doplnění obsahu podle velikostních kategorií knihoven i podle místních podmínek. Mezi stěžejní vybavení webu patří online katalogy a připojení k regionálním systémům. A dále to jsou informace propagačního charakteru, například kronika knihovny, fotogalerie prostor, pozvánky a dokumentace akcí, doporučující texty k novinkám ve fondu, adresná nabídka pro školy a spolky. Velký důraz se klade na aktuálnost stránek. Zavádí se pojem „revize webu“, což je celková kontrola obsahu webu a funkčnosti elektronických služeb a odkazů ze strany pověřené knihovny. Revize upozorní na nutnost praktické pomoci, dá náměty na rozvoj webu či odhalí potřebu odborného vzdělávání pro knihovníka. S výsledkem revize je seznámen knihovník i zřizovatel knihovny a hledají se cesty ke zlepšování.

Na vesnici se lidé setkávají osobně a informace si předávají ústně, navíc vesnický knihovník má většinou raději knihy v klasické podobě a nespojuje si čtenářství s informačními technologiemi. Správu webu, která je časově dost náročná, vnímá jako práci navíc, proto je tolik webů jen ve formě statické informace. U některých stránek dokonce doplňování a aktuálnost nehlídá knihovník, ale metodik. To jsou skutečnosti a problémy, které vzdalují knihovny na vesnicích od digitální transformace. Ovšem v době omezení byl zaznamenán velký nárůst zájmu o online katalogy neprofesionálních knihoven (v Královéhradeckém kraji stoupla návštěvnost těchto webů o 64 %). Jde o to tento potenciál využít a prostřednictvím kvalitních webů nabídnout uživatelům adresné služby, poučení i nové zážitky.

EVA SEMRÁDOVÁ | eva.semradova@svkhk.cz

¹ SEMRÁDOVÁ, Eva. *Webové stránky malých knihoven: komentář k metodickému doporučení pro knihovníky v obcích do 3 000 obyvatel* [online]. Hradec Králové: Studijní a vědecká knihovna. 4 s. [cit. 2021-09-15]. Dostupné také z: <https://www.svkhk.cz/Pro-verejnost/E-knihy-vydane-SVK-HK/Webby-knihoven-tiskova-verze.aspx>. Příručka na stránkách Národního institutu: Informační materiály a dokumenty. IPK – Informace pro knihovny [online]. Národní knihovna ČR. [Cit. 2021-09-15]. Dostupné z: <https://ipk.nkp.cz/docs/webove-stranky-knihoven> <https://ipk.nkp.cz/docs/Webovestranyknihovenkomentar.pdf>.

INZERCE

22. KONFERENCE ARCHIVY, KNIHOVNY, MUZEA V DIGITÁLNÍM SVĚTĚ 2021

se uskuteční ve dnech **30. listopadu až 1. prosince 2021**

od 9:00 v Modré posluchárně Karolina,
vchod z Celetné ulice 20, 1. patro, Praha 1

Konferenci pořádá Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR, Národní knihovna ČR a Česká informační společnost.

Konference je věnována problematice spolupráce archivů, knihoven, muzeí, galerií a památkové péče při využívání informačních a komunikačních technologií pro ochranu a zpřístupnění kulturního dědictví.

V případě zhoršení pandemické situace proběhne konference online.
Sledujte aktuální informace.

Program, registraci a aktuální informace najdete na:
<https://www.skipcr.cz/knihovnicke-akce/archivy-knihovny-muzea-v-digitalnim-svete/2021-22-rocnik>

ZÍSKEJ – pomocník pro meziknihovní výpůjční služby

ZÍSKEJ je platforma pro sdílení fondů knihoven a doručování dokumentů, jejímž cílem je zajištění snadného poskytování meziknihovních výpůjčních služeb v tištěné i elektronické formě. Národní technická knihovna (NTK) si jakožto vývojář i provozovatel služby klade za cíl, aby se ZÍSKEJ stalo užitečným nástrojem v každodenní práci knihovníků ve službě dodávání dokumentů. Přestože ještě nejsou nasazeny všechny varianty dodávacích služeb, v rutinním provozu je již meziknihovní výpůjčka jak v samoobslužné, tak i v asistované verzi.

ZÍSKEJ pro zajištění služeb dodávání dokumentů využívá portál *knihovny.cz*. Pro zájemce z řad knihoven není zapojení do knihovny.cz nutností, nicméně díky protokolu NCIP nebo ALEPH RESTful API pro zpřístupnění informací o aktuální dostupnosti dokumentů je velkou výhodou, neboť ZÍSKEJ využívá portál jako zdroj dat o dokumentech, knihovnách a čtenářích. Požadovaný dokument je třeba nejprve na portálu vyhledat, následně může být nad vyhledávaným titulem vytvořen požadavek zvoláním služby ZÍSKEJ.

CO SLUŽBA NABÍZÍ

Knihovníkům služba nabízí možnost objednávat dokument pro své čtenáře z knihoven, které v daný okamžik mají dokument k dispozici a jsou schopny ho ihned odeslat. Jednoduché webové rozhraní ZÍSKEJ umožňuje jednoduše a přehledně evidovat a zpracovávat požadavky čtenářů. Profil knihovny je pak místem, ze kterého knihovna řídí aktivity při poskytování nabízených služeb, tj. nastavuje parametry nabízených služeb (aktivace a deaktivace služeb, provozní doba, dovolená, kontaktní údaje, zvláště e-mailové adresy pro avíza atd.), rovněž zde sleduje stav svého finančního konta a veškeré platební pohyby. Výhodou je i možnost generování podkladů pro vyúčtování a zpracování statistik.

PŘEHLED

ČTENÁŘI

KNIHOVNY

OBJEDNÁVKY

POŽADAVKY

REPORTY A STATISTIKY

Hlavní lišta služby ZÍSKEJ

Pro využití systému v podobě webové aplikace stačí běžné připojení k internetu a není zapotřebí žádných nákladných investic do dalšího vybavení knihoven. Výhodou jsou rovněž centralizované platby pro všechny typy služeb (zúčastněné knihovny nemusí mít svoji platební bránu, stačí jim zřízení finančního konta v NTK). NTK navíc nabízí dodavatelům automatizovaných knihovních systémů (AKS) univerzální API pro komunikaci se ZÍSKEJ, nicméně napojení jednotlivých AKS je v gesci dodavatelů AKS.

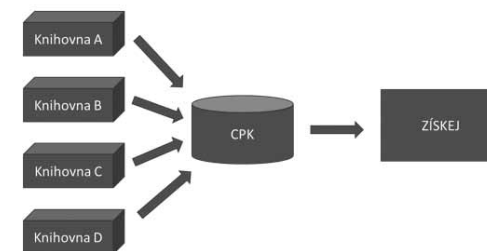
Pro čtenáře zapojených knihoven ZÍSKEJ nabízí možnost objednat si knihu či jiný dokument kdykoliv a kdekoliv a ve svém účtu pak pohodlně sledovat stav objednávky. Rovněž nabízí pohodlnou možnost platby kartou. Portál knihovny.cz nabízí možnost objednávky pouze u těch titulů, které má ve svém fondu alespoň jedna knihovna zapojená v ZÍSKEJ.

ZÍSKEJ je ve své podstatě komplexní webový modul pro zpracovávání požadavků (backoffice), ten je jednak pro každou zapojenou knihovnu zvlášť, jednak obsahuje i centrální backoffice, tedy Servisní centrum ZÍSKEJ pro správu a pro řízení požadavků a jejich vyúčtování mezi zapojenými knihovnami.

PRINCIP FUNGOVÁNÍ

Základní princip fungování služby lze vyjádřit těmito body:

1. zadání požadavku,
2. hledání kandidátů dodání,
3. sekvenční pokusy o domluvu,
4. přidělení dodavatele,
5. platba,
6. realizace dodání,
7. ukončení požadavku.

Základní princip služby

Po vytvoření objednávky, ať už ji vytvořil samoobslužně čtenář, nebo asistovaně knihovník, musí žádající knihovna vybrat metodu zpracování. Na výběr je automatické přidělování dožadovaných knihoven, nebo manuální přidělování. Automatické přidělování využívá propracovaný algoritmus pro předvýběr maximálně tří nejvhodnějších dožadovaných knihoven, které mají dokument k dispozici. Poté se čeká na jejich reakci; knihovna buď objednávkou přijme, nebo zamítne, případně zvolí přijetí s podmínkou (např. delší doba vyřízení). Další výhodou propracovaného algoritmu automatického výběru dožadované knihovny je i to, že v případě odmítnutí se objednávka automaticky zašle další předvolené knihovně v pořadí. Když z dožadované knihovny dokument dorazí, knihovník jej připraví pro čtenáře a vypůjčí mu ho. Každý krok zaznamená v systému.

Jedním ze základních přínosů systému ZÍSKEJ je zmiňovaná schopnost automatického výběru nejvhodnějších kandidátů na dodání požadovaného dokumentu. Při výběru algoritmus bere v úvahu několik parametrů s cílem zajistit spravedlivé vyrovnávání zátěže mezi knihovnami a dosažení maximální rychlosti dodání dokumentu do rukou čtenáře. Mezi tyto parametry patří:

- a) historie vyřizování požadavků jednotlivými knihovnami v ZÍSKEJ;
- b) pracovní doba oddělení MVS;
- c) nahlášené dovolené (nepravidelné uzavření oddělení MVS);
- d) volitelné seznamy preferovaných a nepreferovaných knihoven;
- e) počet dokumentů, jež knihovna vlastní, a možnosti jejich vypůjčení (absenční vs. prezenční výpůjčky).

ID	Typ	Datum	Stav	Aktuální do	Čtenář	Knihovnik	Citace	DK	Stav v DK	Vrátit do
100436	MVA	10. 8. 2021	ve zpracování		Ivan Janák [78493]	soukalova	Metrologie. 3. přepracované vydání. 132 stran... 1	ABA007 (požadavků: 1)	nový	
100433	MVA	10. 8. 2021	nová (nezaplacená)		Kateřina Soukalová (samoobslužně)		Mendělejev. 1. vyd. Praha: Osvěta, 1952. 63, [1... 1	(požadavků: 0)		
100432	MVA	10. 8. 2021	nová (zaplacená)		Kateřina Soukalová (samoobslužně)		O parazitech a lidech. Vydání první. 342 stran... 1	(požadavků: 0)		
100431	MVA	10. 8. 2021	ve zpracování		Kateřina Soukalová (samoobslužně)	soukalova	Psí park. Vydání první. 408 stran. ISBN 978-80... 1	ABA007 (požadavků: 1)	vyřizeno - odesláno	7. 9. 2021

Fronta požadavků v ZÍSKEJ

Po odeslání dokumentu z dožádané knihovny dojde ke stržení částky z finančního konta žádající knihovny, poté záleží na jejím rozhodnutí, jakým způsobem poplatek od svého čtenáře vybere. Může mu poplatek odpustit (typicky studentům nebo zaměstnancům), nicméně z jejího finančního konta se pevně stanovený poplatek 70 korun strhne vždy.

Rozhodne-li se knihovna ZÍSKEJ využívat, musí s NTK podepsat dvě smlouvy: Smlouvu o poskytování a využívání služeb ZÍSKEJ a Smlouvu o ochraně osobních údajů v ZÍSKEJ. Ve smlouvě jmenuje jednoho zaměstnance jakožto správce knihovny, ten bude spravovat profil knihovny a pro NTK bude hlavním kontaktem. Po podepsání smluv si dále musí nabít finanční konto. Veškeré smlouvy, návody na používání služby a kontakty na podporu jsou uvedeny na infoportále služby ziskej-info.techlib.cz.

KATEŘINA SOUKALOVÁ | katerina.soukalova@techlib.cz

Faktografické přílohy

Seznam zapojených knihoven k 31. 8. 2021 (celkem 35 subjektů):

ABA001	Národní knihovna ČR
ABA007	Knihovna AV ČR
ABA008	Národní lékařská knihovna
ABA009	Knihovna Antonína Švehly
ABA013	Národní technická knihovna
ABD025	Vysoká škola chemicko-technologická – Ústřední knihovna
ABG001	Městská knihovna v Praze
ABG503	Knihovna Eduarda Petišky (Brandýs nad Labem-Stará Boleslav)
BOA001	Moravská zemská knihovna v Brně
FMG502	Knihovna Třinec
HBG001	Krajská knihovna Vysočiny (Havlíčkův Brod)
HKA001	Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové
HKG001	Knihovna města Hradec Králové
HOG001	Městská knihovna Hodonín
KHG001	Městská knihovna Kutná Hora
KLG001	Středočeská vědecká knihovna v Kladně
KOG001	Městská knihovna Kolín
KVG001	Krajská knihovna Karlovy Vary
KVG501	Městská knihovna Ostrov
LIA001	Krajská vědecká knihovna v Liberci
LNG501	Městská knihovna Žatec
MBG002	Městská knihovna Mnichovo Hradiště
NBG001	Městská knihovna Nymburk
OLA001	Vědecká knihovna v Olomouci
OLG001	Knihovna města Olomouce
OSA001	Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě
PAG001	Krajská knihovna v Pardubicích
PBG001	Knihovna Jana Drdy Příbram
PBG502	Městská knihovna Břežnice
PIG001	Městská knihovna Písek
PIG501	Městská knihovna v Milevsku
SVG001	Městská knihovna ve Svitavách
TAG001	Městská knihovna Tábor
ULG001	Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem
ZLG001	Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně

Počty objednávek za rok 2021 (k 31. 8. 2021)

- celkem: 1008, z toho 262 zadaných samoobslužně čtenářem
- celkový objem poplatků: 37 730 korun
- nejčastěji dožádané knihovny: Vědecká knihovna v Olomouci, Moravská zemská knihovna v Brně a Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem
- nejčastěji žádající knihovny: Městská knihovna v Praze, Národní knihovna ČR a Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně
- nejčastěji samoobslužně žádají čtenáři Městské knihovny v Praze.

3D tiskárnu do každé knihovny!

Asi jste o tom už četli nebo slyšeli. 3D tisk aktuálně zažívá obrovský boom a možnosti jeho využití se najdou i tam, kde byste to nečekali. Třeba v knihovnách. Jaké? Pojďte se na to společně podívat!

Foto: archiv Prusa Research

Vytisknout lze i funkční model auta a jednotlivé součástky

Ale popořadě: i když 3D tisk dnes možná vnímáme jako supermoderní záležitost, ve skutečnosti jde o technologii, která vznikla už během 80. let dvacátého století. Vývoj probíhal zároveň v Japonsku, Francii a v USA. Málokdo ovšem tenkrát v 3D tisku viděl nějaký potenciál. Úspěšní byli nakonec jen Američané, Japonci nedotáhli do konce patentové řízení a Francouzům bylo zamítnuto financování, přýkvůli „malé perspektivě obchodního využití“!

3D tisk se sice postupně rozšířil do továren a laboratoří, pro běžné uživatele ale byly tiskárny příliš drahé a složité. Zlom nastal kolem roku 2005, kdy postupně vypršely různé komerční patenty a vývoj tiskáren do rukou vzali i ti, kterým šlo víc o rozšíření 3D tisku než o samotný zisk. Mezi nimi byl i mladý Josef Průša. Ten se k 3D tisku dostal vlastně trochu náhodou, když si jako DJ chtěl vyrobit ovládací knoflíky ke svému mixážnímu pultu.

JAK TO CELÉ FUNGUJE?

Asi nejlépe lze proces 3D tisku vysvětlit tak, že se odpícháme od obyčejného „2D“ tisku na papír. Velmi zjednodušeně: běžný 2D tisk není nic jiného než jedna tenká vrstva inkoustu nanesená na papír. Inkoust se do papíru částečně vsákne, ale pod mikroskopem je vrstva stále patrná, i když ji pouhým okem nevidíte.

Obyčejná tiskárna umí pracovat pouze v jedné rovině, v souřadnicích mezi osou X a osou Y. Text a obrázky se promění na miliony drobných teček, které jsou pak jedna po druhé vytištěny na papír v podobě jedné tenké vrstvy inkoustu.

Teď si zkuste představit, že takových vrstev bude víc na sobě a že budou o poznání silnější, takže už budou viditelné pouhým okem – řekněme 0,1–0,2 mm, tedy o něco více než lidský vlas, zhruba jako rybářský vlasec. Každá vrstva zaschne dost rychle, aby se na ni dala položit další. Tím, že se tyto vrstvy začnou postupně skládat jedna po druhé na sebe, se vytvoří objekt v prostoru.

3D tiskárna totiž pracuje i s třetím rozměrem: výškou, tedy osou Z. Souřadnice každého bodu v tiskové vrstvě jsou popsány nejen hodnotami os X a Y, ale i hodnotou pro osu Z.

Jako zdroj pro tisk slouží soubor s 3D modelem, který si můžete někde stáhnout nebo ho sami vytvořit – buď s pomocí 3D modelovacího programu, nebo naskenováním skutečného předmětu.

K ČEMU SE 3D TISKÁRNY POUŽÍVAJÍ?

Vytisknout je možné vlastně všechno, co se dá v tekuté podobě protlačit tryskou: těsto, čokoládu, beton... a tak se tiskne pizza, dorty nebo celé domy. Jde ale spíš o experimenty, popularizaci 3D tisku nebo reklamy. Tedy aspoň zatím! Nikdo neví, kam se vývoj v budoucnu dostane. Pak je tu opravdové sci-fi: nejvíc pozornosti nejspíš vyvolává tisk umělých orgánů k transplantaci. Cesta od experimentů na zvířatech k opravdu funkčním ledvinám, srdci nebo třeba očím bude ještě asi dlouhá.

Drtivá většina reálného využití 3D tisku vypadá tak, že architekti si tisknou modely svých projektů, lékaři kopie orgánů pro studium a předoperační přípravu nebo archeologové a paleontologové 3D oskenované kopie svých vykopávek, aby nemuseli manipulovat přímo s křehkými předměty nevyčísitelné ceny. V průmyslu se 3D tisk používá hlavně při vývoji nových výrobků. 3D tisk má kromě vývoje smysl i v samotné výrobě, pokud jde o menší série nebo dokonce originální kus přesně na míru (například protézy pro konkrétního člověka).

RŮZNÉ TECHNOLOGIE 3D TISKU

Technologií 3D tisku existuje víc; celosvětově jsou rozšířené hlavně tři z nich. Liší se svým využitím, použitým materiálem a způsobem, jakým se materiál vytvrzuje.

- FFF neboli FDM: tisk roztaveného plastového vlákna (filamentu)
- SLA (MSLA...): tisk z tekuté pryskyřice (resinu), která se vytvrzuje ultrafialovým světlem
- SLS: tisk z jemného prášku, který se spéká dohromady pomocí laseru.

SLS se zatím používá prakticky jenom v průmyslu, tyto tiskárny jsou pro kutily pořád velmi drahé (nejlevnější stojí asi čtvrt milionu korun) a náročné na domácí použití.

Pokud jde o SLA tiskárny, je potřeba manipulovat s tekutým lepkavým resinem, který navíc při tisku zapáchá.

3D TISKÁRNA V KNIHOVNĚ

A konečně – jak využít 3D tiskárnu v knihovnách? Patří tam vůbec? Jednoznačně ano! V současné době najde 3D tiskárna v knihovně celou řadu využití a může to dopadnout tak, že se doslova nezastaví. Možnosti 3D tisku jsou totiž ve většině případů limitovány pouze fantazií a šikovností její obsluhy. Jde jen o to ji správně nasměrovat.

Ideálním příkladem jsou odpolední kroužky pro děti, kdy se naučí základy modelování, zlepší si představivost a v praxi pochopí některé fyzikální zákony (např. že tisknout jen tak do vzduchu nejde). Pokud mladší generace ztrácí zájem o čtení, tak taková 3D tiskárna je do knihovny naláká spolehlivě...

Své uplatnění ale tiskárna najde například při vzdělávání seniorů – máme vyzkoušeno, že dovedou přijít s celou řadou praktických doplňků nebo vychytávek.

A co potom tisknout? Představte si zábavné záložky do knížek, vychytaná čtecí okénka pro malé děti, nástavec, díky kterému se dá držet kniha jen v jedné ruce... To všechno přesně podle představ a přesně do ruky.

K tomu všemu je ale potřeba zaškolená obsluha, která pomůže, poradí a dokáže vyřešit problém v podobě zaseknutého filamentu nebo ucpané trysky – případně pomoci s úpravou modelu tak, aby byl tisknutelný. Zní to složitě? Není! Tisknout na 3D tiskárně zvládne po absolvování kurzu kdokoli, kdo jen trochu dával pozor.

PRUSA PRO ŠKOLY

V Prusa Research si uvědomujeme potenciál 3D tisku v oblasti vzdělávání, proto jsme otevřeli program *Prusa pro školy*, kde může každá vzdělávací instituce požádat o tiskárnu zdarma. Stačí vyplnit žádost na webu proskoly.prusa3d.cz, připravit projekt a tiskárna je vaše! K tomu poskytujeme školení a servisní podporu zdarma! Akce samozřejmě platí i pro knihovny a budeme rádi, pokud vám pomůžeme objevit svět 3D tisku a šířit jeho kouzlo dál.

Tisku zdar!

VLADIMÍR KAFKA | vladimir.kafka@prusa3d.cz

ŠTĚPÁN FEIK | stepan.feik@prusa3d.cz

PAVEL PELČÁK | pavel.pelcak@prusa3d.cz

Digitální knihovna Memoria Kuřim (mozaika regionálních dějin pohledem osobních příběhů)

Občany města Kuřim už dlouhou dobu zajímala regionální historie a ve spolupráci s radnicí vyšlo dokonce několik knih, které mapují historii a postupný vývoj Kuřimi a okolí. Bylo tedy jen otázkou času, kdy se v Městské knihovně Kuřim začne řešit problematika digitálního zpracování a uchování dokumentů, které historii města zaznamenávají.

S první myšlenkou vytvořit zpracovanou digitální sbírku určenou primárně k uchování fotografií a pohlednic zaměřených na dějiny Kuřimi a Kuřimska přišel přímo starosta města Drago Sukalovský. Realizaci myšlenky si vzala na svá bedra ředitelka Společenského a kulturního centra Kuřim, p. o., Kateřina Rovná. Na tu čekal nelehký úkol v podobě výběru vhodného způsobu a odpovídajícího postupu digitalizace pro následné uchování a popis.

ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ

První navrhovanou možností bylo přistoupit k práci s fotografiemi stejným stylem, jako se v knihovních fondech zpracovávají pohlednice. Od této myšlenky se ale rychle upustilo, protože k digitalizaci se postupně nabízely i jiné druhy dokumentů. Díky úzké spolupráci s Městským úřadem Kuřim byla část městského archivu přestěhována do prostor v městské knihovně, které byly nově vytvořeny právě pro tyto účely. Z obsahu archivu bylo více než patrné, že škála dokumentů k digitalizaci bude opravdu pestrá a že rozhodně bude potřeba najít způsob, který obsáhne kromě fotografií i nejrůznější písemnosti, novinové články či kroniky sportovních klubů. Odpověď na otázku, jak vhodně uchopit zpracování a zpřístupnění dokumentů pro veřejnost (kdy byl stále nejvíce kladen důraz na fotografie), přinesli kolegové z projektu Sociální inovace v knihovnách při Masarykově univerzitě v Brně.

Jako optimální rozhraní pro potřeby digitální knihovny v Kuřimi byla vybrána již existující platforma Memoria. Podle dostupných a plně funkčních variant bylo jasné, že právě toto je produkt, který splňuje všechny naše požadavky. Věci se daly rychle do pohybu a výsledkem spolupráce s vývojářem byl vznik nově vytvořené nedefinované digitální knihovny Memoria Kuřim. Ta byla proti starším verzím obohacena například o funkci rozpoznávání obličejů, která se od té doby stala součástí běžné verze platformy.

NABÍDKA UŽIVATELŮM

Uživatelům nabízí Memoria Kuřim prostředí internetové stránky umožňující přístup k digitalizovaným obrazovým dokumentům. Stránka se chová jako intuitivní, jasná a přehledná databáze. Vizuálně čistý design přímo nabízí hledání podle roku (kdy), zadaných osobností (kdo), míst, ulic a událostí (co) a mapky (kde). Pokud uživatel nechce cíleně vyhledávat, ale spíše prohlížet, může využít funkci virtuálních výstav. Momentálně nabízíme návštěvníkům pět virtuálních výstav: Tematické slavnosti Dělnické tělocvičné jednoty, Kuřim za starých časů, Sport, 75. výročí osvobození Kuřimi a Kuřimské divadlo. Každá virtuální výstava zobrazuje fotografie vybrané a uspořádané podle témat. V současné době uživatelům digitální knihovny Memoria Kuřim nabízíme k prohlížení 737 zpracovaných, popsanych a uspořádaných obrazových dokumentů. Za historickou správnost popisu ručí historička města Kuřim Sylvia Laurincová, která jej ke všem dokumentům doplňuje na základě svého bádání.

Ukázky obsahu digitální knihovny: pohlednice z roku 1903 (pohled na Kuřimský zámek)...

SBĚR A ZPRACOVÁNÍ DOKUMENTŮ

Zobrazení takto zpracovaného dokumentu uživateli na internetové stránce předchází poměrně dlouhá cesta. V první řadě musíme takový dokument mít v knihovně fyzicky, alespoň krátkodobě. Sběr dokumentů probíhá vždy na principu dobrovolnosti. Dobrovolníků, kteří s námi chtějí sdílet svoje materiály, máme naštěstí stále hodně. Kolegyně Laurincová pořádá v rámci Městské knihovny Kuřim tematické vzpomínkové přednášky a diskuze zaměřené na historii kulturního a sportovního dění. Výsledkem diskuzí je dost často situace, kdy pamětník pozná na fotce během přednášky někoho známého nebo dokonce sám sebe. V takovém případě, je-li ochotný, spolupracuje dále se S. Laurincovou na popisu zbývajících osob na fotce, někdy nám dokonce sám nabídne zapůjčení vlastního archivu fotek.

Tyto zapůjčené sbírky od počátku digitální knihovny skenovala na profesionálním skeneru Vendula Prokešová, kterou v roce 2021 nahradila Jana Klosová. Po naskenování celé sbírky paní historička zkontaktuje pamětníka a všechny dokumenty jsou mu vráceny s nabídkou, že mu v případě zájmu poskytneme digitální kopie.

V některých případech se na nás obrátí pamětník sám, protože je čtenářem knihovny nebo zareagoval na výzvu ke spolupráci od městského úřadu. Interní sbírka Memoria Kuřim obsahuje velké množství oskenovaných dokumentů od kuřimských spolků a sportovních klubů, ať už zaniklých, nebo současných, ale také kopie zapůjčených rodinných sbírek občanů nebo dary, popřípadě dary rodin z pozůstalosti. Každý přispěvatel vždy podepisuje souhlas s vytvořením skenů dokumentů a následným použitím pro nekomerční potřeby digitální knihovny. Spolkům a klubům, které nám zapůjčují materiály, v případě zájmu poskytujeme námi zhotovené digitální kopie. Ty mohou poté použít k vlastní propagaci, tvorbě publikací nebo materiálů k výročím. Této oboustranně výhodné nabídky *zápůjčka – digitalizování – poskytnutí kopií* se využívá velmi často.

Veškeré zapůjčené materiály se snažíme zpracovávat přednostně, ale i přes naše snahy se doba výpůjčky pohybuje okolo tří měsíců. Nejčastěji je skenujeme s rozlišením 800 DPI, případně 1200 DPI. Fotky, které se mají používat k propagaci, tedy velkým tiskům, skenujeme na 2400 DPI. Ačkoliv je digitální knihovna primárně zaměřená na obrazové dokumenty, kterými jsou fotografie a pohlednice, veřejnosti nepřístupná část je druhově pestřejší. Obsahuje různé úřední listiny, finanční soupisy hospodaření spolků a seznamy členů, deníkové záznamy či osobní postřehy, dále například zápisky ze schůzí, členské legitimace, plakáty, novinové články,

...herečky účinkující v operetě Kouzlo operety (odehráno v lednu 1972)

výstřižky a další nejrůznější typy dokumentů. V drtivé většině případů digitalizaci materiálů realizuje pověřená pracovnice knihovny. Občas se ale stane, že zapůjčené dokumenty jsou velkoformátové nebo se jedná o typ dokumentů, na jehož digitalizaci nemáme potřebné zařízení; v těchto případech oslovujeme externí firmu.

Interní archiv v současné době obsahuje přes 22 000 naskenovaných souborů. Informace pro přesný popis čerpá kolegyně Laurincová od pamětníků formou řízených rozhovorů, které vždy ověřuje v archivech, na úřadech a matrikách. Ačkoliv se často jedná o téměř detektivní práci, nejednou se stalo, že výsledkem popisu byl poutavý příběh (jako v případě vojáka Emanuela Kučery z Kuřimi) nebo obohacení rodinné historie, kdy členové rodiny mnohdy až díky Memorii zjistili zajímavé informace o svých předcích.

A CO DÁL?

Protože jsou pamětníci velmi ochotní spolupracovat a také proto, že mezi obyvateli Kuřimi stále převládá velký zájem o místní historii, plánujeme v budoucnu více projektů zaměřených na regionální paměť, zvyky, tradice i dějiny. Digitální knihovna Memoria Kuřim je tedy první zrealizovanou aktivitou a zároveň naprostým začátkem naší zamýšlené cesty k originálnímu způsobu uchování regionální historie.

JANA KLOSOVÁ | klosova@mkkurim.cz

Do čísla přispěli

Mgr. Anna Bílá – Univerzita Palackého v Olomouci ■ Jan Černecký – Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem ■ Štěpán Feik – Prusa Research, a. s. ■ Mgr. Roman Giebisch, Ph.D. – Národní knihovna ČR ■ Mgr. Monika Horáková, DiS. – Univerzita Karlova ■ Vladimír Kafka – Prusa Research, a. s. ■ Bc. Jana Klosová – Městská knihovna Kuřim ■ Mgr. Kateřina Knytllová – Knihovna města Hradce Králové ■ Bc. Vladimír Kraft – Městská knihovna Litvínov ■ Mgr. et Mgr. Monika Kratochvílová – Moravská zemská knihovna ■ Mgr. Markéta Kulíková – Městská knihovna Pelhřimov ■ Mgr. Michaela Mrázová – Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě ■ Pavel Pelcák – Prusa Research, a. s. ■ Mgr. Ivana Rampáčková, DiS. – Místní knihovna Kostice ■ Jan Samohejl, DiS. – Univerzita Karlova ■ Bc. Eva Semrádová – Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové ■ Mgr. Klára Smolíková – spisovatelka, scenáristka a lektorka ■ Mgr. Kateřina Soukalová – Národní technická knihovna ■ Milan Valden – Národní knihovna ČR ■ Mgr. Lukáš Vavrečka – Univerzita Pardubice ■ Ing. Jarmila Vidová – Obecní knihovna Dolní Břežany

Americká knihovna v Ústí nad Labem

V Severočeské vědecké knihovně v Ústí nad Labem vzniklo po půlročních přípravách malé americké centrum, nazvané *American Library Ústí nad Labem* (ALUL). Čtenáři se nově mohou těšit například na přednášky o americké literatuře, besedy s diplomaty, filmy nebo na konverzace v anglickém jazyce. Koordinaci veškerých aktivit nové americké knihovny v Ústí nad Labem bude zajišťovat Američanka Anne Heaton Petrak.

Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem (SVK UL) od začátku letošního roku intenzivně pracovala na navázání spolupráce s Velvyslanectvím USA. Hlavním cílem bylo vybudovat v prostorách knihovny malé americké kulturní centrum. Plody bezmála půlroční práce sklídila krajská knihovna v polovině června, kdy ALUL slavnostně otevřela.

Otevření naší americké knihovny předcházelo mnoho schůzek a jednání jak s Velvyslanectvím USA, tak s naším zřizovatelem Ústeckým krajem, protože bylo nutné sjednotit naše představy a vize a nastavit přesné parametry budoucí spolupráce. Abychom si udělali lepší představu, jak spolupráce mezi knihovnou a ambasádou funguje v praxi, vypravili jsme se s kolegy na služební cestu do knihoven v Brně a Ostravě, kde již obdobná centra fungují, popisuje přípravu ředitelka SVK UL Jana Linhartová.

V prvním pololetí letošního roku realizovala knihovna ve spolupráci s Velvyslanectvím USA dvě společné pilotní akce. Hlavním cílem bylo zjistit, jaký bude o nová témata mezi uživateli knihovny zájem, a zároveň otestovat, jak bude fungovat komunikace a spolupráce mezi oběma zmiňovanými institucemi. *I když musely z důvodu vládních protiepidemických opatření probíhat naše první společné akce pouze online, podle mého názoru se vše od přípravy po realizaci vydařilo na výbornou. Velkou radost mi udělala především druhá akce, beseda s diplomatem Douglasem Morrowem, do které se zapojilo téměř 500 studentů z našeho kraje, hodnotí začátek spolupráce s ambasádou Spojených států Jana Linhartová.*

Samotné slavnostní otevření ALUL se uskutečnilo 14. 6. v palácové vile C. H. Wolfruma, kde sídlí vědecká část knihovny. Slavnostního aktu se kromě hejtmana Ústeckého kraje a zástupců partnerů knihovny zúčastnila i americká chargée d'affaires Jennifer Bachus. Zastupující americká velvyslankyně v rámci svého úvodního proslovu mimo jiné řekla, že otevření americké knihovny v Ústí nad Labem považuje za začátek perspektivního a dlouhodobého partnerství mezi ústeckým regionem a Spojenými státy.

Díky zmiňované spolupráci se bude průběžně rozšiřovat a aktualizovat jak dokumentový fond, tak i nabídka kulturních a vzdělávacích aktivit Oddělení cizojazyčné literatury, jehož je ALUL součástí. Čtenáři se mohou nově těšit například na osvětové besedy a přednášky o americké literatuře, kultuře nebo historii, filmové projekce, diskuze s diplomaty či konverzační setkání v angličtině. Některé z těchto aktivit plánuje knihovna v rámci své krajské funkce nabídnout i dalším knihovnám v regionu.

V souvislosti s otevřením americké knihovny rozšířila Severočeská vědecká knihovna řady svých zaměstnanců o novou kolegyni, Američanku Anne Heaton Petrak, která bude činnost ALUL koordinovat. *Anne nás zaujala již na prvním pracovním pohovoru. Kromě toho, že má velmi kladný vztah k literatuře a ovládá několik cizích jazyků, projevila obrovské nadšení a chuť do práce. Nepochybuji, že je naše americká knihovna v dobrých rukou, dodává k výběru nového zaměstnance Jana Linhartová.*

Rozhovor s Anne Heaton Petrak

Američanka, která ovládá plynně několik cizích jazyků, žije v České republice a my měli to štěstí, že se rozhodla nastoupit k nám do knihovny. To zní skoro neuvěřitelně. Prozrad' nám, prosím, na úvod něco málo o sobě.

Děkuji za tu příležitost. Jsem ze státu Washington na severozápadu USA. Mám magisterský titul z oblasti veřejného zdraví (se zaměřením na vědy lidského chování a vzdělávání) a certifikát ve výuce angličtiny mluvčím cizích jazyků (TESOL certifikate). Mám pracovní zkušenosti v neziskových organizacích (prevence domácího násilí a obchodování s lidmi, integrace a vzdělávání migrantů, hipoterapie), z výuky jazyků na školách (střední škola a druhý stupeň základní školy), jsem spisovatelka a překladatelka na volné noze a začínám podnikat. Miluju všechna zvířata, nejvíce koně, psy, kočky, velryby, delfiny, vlky... vlastně jakékoli divoké zvíře. Věda, umění, hudba, příroda a cestování mě fascinují. Jsem velice upřímný člověk a ráda se směju. Mám českého manžela a jsme spolu už devět let. Moje oblíbené knihy jsou *Černý Krasavec*, *Hrabě Monte Cristo* a *Jak zabít ptáčka*.

Jak ses vlastně o naší pracovní nabídce dozvěděla a co tě přimělo se do výběrového řízení na pozici koordinátora americké knihovny přihlásit?

Kamarádka, která podobně miluje knihy jako já, našla nabídku práce a poslala mi ji. Dodala: *Oni prostě hledají tebe. Musíš se jim ozvat!*

Bezprostředně poté, co jsi zvítězila ve výběrovém řízení, ses začala seznamovat s naší knihovnou a okamžitě ses zapojila do práce. To vše i přesto, že jsi v té době musela dojíždět do svého předchozího zaměstnání v jiném městě, což muselo být poměrně náročné. Jak jsi to všechno zvládala a co ti pomáhá odpočívat a vyčistit si hlavu?

Dobře, jsem zvyklá prostě fungovat na 150 %, s přístupem *Go big or go home*, aneb když už, tak pořádně. Ale učím se balancovat mezi svým psychickým zdravím a mezi pracovními povinnostmi. Mám různé koníčky, abych si vyčistila hlavu. Celý

život jezdím na koních a teď mám dokonce svého mladého koně, kterého trénuji od jeho narození. Trénuji a věnuji se kocourovi doma, ráda chodím na túry po horách, bavím se s přáteli a rodinou po celém světě a samozřejmě čtu, obvykle mezi 50–100 knihami ročně.

I když jsi členkou naší knihovnické party jen chvíli, určitě už sis stihla udělat nějaký první dojem. Jak na tebe knihovna jako taková a služby, které nabízí, působí?

Jsem prostě dojatá. Výběr knih, jazyků, témat, služeb mě nechává „s bradou na zemi (v dobřím)“. Navíc akce a události zaměřené na vzdělávání a služby pro širší veřejnost mě fascinují a inspiřují.

A co noví kolegové, přijali tě mezi sebe? Cítíš se v kolektivu knihovníků dobře?

Poté, co jsem překonala kamenné výrazy, které seděly naproti mně při výběrovém řízení, tak jo! (smích) Ne, dělám si legraci, ale opravdu je to radost chodit do knihovny a potkávat se s takovými skvělými lidmi, kteří mají radost a zájem o práci. Je to skvělý dojem a doufám, že probudím stejný inspirativní a kladný pocit i já v nich.

Jaké máš vize a plány s ALUL? Na jaké akce a aktivity se ve tvé režii mohou čtenáři těšit už na podzim letošního roku a co plánuješ do budoucna?

Moje vize je, aby celý Ústecký kraj byl bohatší díky přístupu ke kultuře z celého světa v anglickém jazyce. Augustin pravil: *Svět je kniha a ti, co necestují, přečtou jenom jednu stránku*. Já to vidím obráceně, že ti, co nečtou, se nikdy nezvednou z gauče. Proto mám v plánu nabídnout kroužky v anglickém jazyce, doučování ve skupinách i individuálně, knižní kroužky pro všechny věkové kategorie, přednášky, diskuze a besedy s odborníky z různých oborů, filmy, akce, které propojí aktivitu mozku i těla a další. A to jsou pouze mé nápady, ještě jsem se čtenářů ani nezeptala, co by chtěli! Knihy nám otevřou nejen svět, ale dokonce vesmír a celé lidské vědění. Jako u bývalé učitelky a celoživotní čtenářky moje láska ke knihám jenom roste. Chci podpořit vyučující i studenty anglického jazyka, aby se zamilovali do knih a měli z nich stejnou radost jako já.

JAN ČERNECKÝ | cernecky@svkul.cz

Foto: David Koleček

Zvuková knihovna: odpovědi na časté otázky

V praxi se setkáváme se situací, kdy uživatel z důvodu zdravotního postižení nemůže sáhnout po klasické tištěné knize, a přesto se chce něco nového dozvědět nebo se potřebuje rozptýlit. V tomto případě se nabízí možnost půjčování zvukových knih v rámci služeb zvukové knihovny. K poskytování těchto služeb se váže několik základních otázek, na jejichž praktická řešení se zaměříme (v článku vycházíme ze svých zkušeností z praxe ve zvukové knihovně Knihovny města Hradce Králové). Příspěvek tematicky navazuje na článek *Nová role zvukových knihoven* z letního dvojčísla (č. 7/8, s. 268–271).

Pokud chceme jako veřejná knihovna půjčovat zvukové knihy uživatelům se zdravotním postižením, můžeme se obrátit na Knihovnu a tiskárnu pro nevidomé K. E. Macana (dále KTN) a získávat od ní fond na základě smlouvy.¹ Pro půjčování zvukových knih platí, že se musíme řídit zvláštními předpisy, zejména pravidly danými autorským zákonem (Zákon č. 121/2000 Sb. v platném znění²) a také Podmínkami půjčování zvukových záznamů v knihovnách³.

Knihovní řád, informování uživatelů

V knihovním řádu, který je základním dokumentem knihovny, musíme mít uvedené veškeré podmínky, za kterých poskytujeme službu. Je potřeba, aby informace byly maximálně srozumitelné i lidem vyššího věku, kteří jsou často uživateli zvukové knihovny (vyhýbáme se cizím výrazům, pokud nejsou nezbytně nutné). Věty by měly být krátké; ideální je sdělení v jasných úsecích (bodech), aby byl text přehledný a dalo se v něm snadno orientovat (za prvé, za druhé atd.).

Knihovní řád ve zvukové podobě (výtah, který se týká specializovaných služeb) je pro uživatele komfortním řešením. Je vhodné ho mít k dispozici nejen v knihovně, ale také uveřejněný na webových stránkách. Uživatelé se tak mohou k informacím kdykoli vrátit později podle svých potřeb.

Zároveň je nezbytné, aby se o možnostech půjčování v alternativním formátu dozvěděli i ti, kteří se na internetu běžně nepohybují. O službách knihovny by proto měli vědět oční lékaři, sociální pracovníci, domovy pro seniory, případně školy věnující se vzdělávání pracovníků v sociálních službách a ve zdravotnictví.

Organizace fondu

Osvědčilo se řadit zvukové knihy za sebou tak, jak přibývají do fondu, každé CD má na hřbetu signaturu, název, jméno autora a značku konkrétního žánru pro snazší přehled a vyhledávání. Způsob značení žánrů není striktně daný, a každá knihovna se tak může řídit svými zvyklostmi a potřebami. Například pro označení detektiv-

ního žánru lze používat modré puntíky, pro označení cestopisů zelené puntíky atd.

Snažíme se vyhýbat barevným obalům, které slabozrakým návštěvníkům mohou ztěžovat orientaci ve fondu. Každé CD by také mělo být s ohledem na potřeby zrakově postižených uživatelů označeno popiskou v Braillově písmu (alespoň signatura a název). V tomto případě můžeme koupit Pichtův psací stroj a určit knihovníka, který bude CD popisovat, nebo lze spolupracovat s dobrovolníkem z řad uživatelů. Jakou možnost zvolíme, záleží na naší momentální situaci. Pro pohodlné hmatové čtení je osvědčené značení na zadní straně krabičky s CD.

Znalost fondu

Jednou z nejdůležitějších částí poskytování tohoto typu služby (kromě nutnosti trpělivého a empatického přístupu) je výborná znalost fondu. Zejména na začátku je to dost náročné, ale přesto zvládnutelné.

Kromě běžných informací, kdo knížku napsal, jak se jmenuje, do jakého žánru ji lze zařadit a základních informací o obsahu, se musíme zaměřit na další kritéria, která ovlivňují, jestli si uživatel knihu půjčí. Udržíme si přehled o tom, kdo knihy načel (především jestli je hlas dobře srozumitelný pro uživatele se zhoršeným sluchem), a dále, zda nahrávka obsahuje vloženou hudbu, potlesk, násilí, vulgarismy nebo sex. Velmi to pomáhá při doporučování četby.

Výběr četby

Při preferencích ve čtení nehraje roli věk, ale povaha, momentální životní situace a záliby. Setkáváme se často s tím, že uživatelé středního věku čtou pohádky a osmdesátiletí si půjčují severské detektivky, protože mají rádi napětí. Detektivky jsou vůbec ve velké oblibě. Je ale vhodné se hned na začátku uživatele zeptat, jestli si přeje detektivky klasické (např. A. Christie), historické, nebo má raději thrillery. Častý požadavek je na detektivky české. Oblíbené jsou knížky humorné, také cestopisy, životopisy a literatura klasická (J. Š. Baar, B. Němcová, K. Světlá aj.).

Někteří uživatelé si sami nevybírají vůbec a sdělí pouze oblíbené žánry nebo načítatele. Pak je na knihovníkovi, aby něco vhodného připravil. Pokud je někdo registrovaný krátce a ne-

víme si úplně rady, co vybrat, nikdy nezklame Herriot, Nepil a Wodehouse.

Online katalog

Uživatelé jsou často vyššího věku, u této skupiny nelze automaticky předpokládat schopnost se pohybovat na internetu. Pokud ale zjistíme, že počítačová gramotnost je dobrá, je na prvním místě doporučit online katalog knihovny. U vyhledávání v online katalogu je zásadní, aby mohl být dotaz zadán do jednoduchého formuláře (bez nutnosti užití velkého množství „zaškrťávacích polí“ apod.). Vždy je důležité (zejména pro uživatele slabozraké), aby webové stránky knihovny měly responzivní design a bylo si tak možné i při velkém zvětšení udržet kontrolu nad celým obsahem stránky.

Seznam zvukových knih na webu i v tištěné podobě

V případě, že si uživatel v online katalogu vyhledávat nechce, je ideální, pokud knihovna vydává seznam zvukových knih ve zvětšeném černotisku (bezpatkové písmo – standardně Arial, alespoň velikosti 16, příp. 18). Seznam lze vydávat měsíčně, čtvrtletně, případně tematicky, měl by být k dispozici na webových stránkách knihovny (ve formátu doc), tištěný pak v půjčovně.

Do seznamu není nutné opisovat podrobný katalogizační záznam. Stačí uvádět základní informace, které umožní si o knize vytvořit bližší představu (autor, název, načítatel, vydavatel a rok vydání, délka záznamu, stručná anotace, signatura pro potřeby knihovníka).

¹ Podrobnosti najdeme v bodu V. Veřejné knihovny. In: Knihovní řád. *Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana* [online]. Praha: Knihovna a tiskárna pro nevidomé Karla Emanuela Macana, 22. 3. 2016 [cit. 2021-7-28]. Dostupné z: <https://www.ktn.cz/rad>.

² Zákon č. 121/2000 Sb.: zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon). *Zákon pro lidi – Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Zlín: AION CS, c2010-2021 [cit. 2021-7-28]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-121>.

³ RICHTER, Vít. Podmínky pro půjčování zvukových záznamů v knihovnách. *IPK – informace pro knihovny* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 17. 3. 2021 [cit. 2021-7-28]. Dostupné z: https://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/autorske-pravo/ZvukPujcPodm.htm.

Zejména údaje o načitateli a délce záznamu (počet CD a celkový čas) jsou moc důležité. Každý má své (ne)oblíbené načitatele. Mnohdy na tom, kdo titul čte, závisí i rozhodnutí uživatele titul vůbec poslouchat. Délka titulu je také orientačním faktorem. Někdo bez problémů i ve vysokém věku poslouchá knížku, která trvá 30 hodin, a pamatuje si děj, i když poslech několikrát přeruší. Jiný se vydrží soustředit na kontinuitu pouze krátkého děje.

Zvláštní pozornost se vyplatí věnovat anotaci. Měla by být dlouhá tak, aby bylo možné si o titulu udělat obrázek, stačí ale pouze pár vět. Uživatele by procházení anotací nemělo příliš unavit (platí pro online katalog i vytvářený seznam). Také pomáhá, když jsou v anotaci uváděny předchozí nebo navazující díly titulu (jestliže je samozřejmě máme ve fondu).

Pokud uživatelé pro své objednávky nepoužívají prostředí online katalogu ani si nevybírají ze seznamů, je vstřícné nabídnout možnost objednat si čtení e-mailem nebo telefonicky.

Zásilková služba pro zrakově postižené uživatele

Zásilková služba je výhodou, pokud máme uživatele se zrakovým handicapem, kteří nemohou knihovnu navštěvovat osobně, a zároveň obsluhovanou oblast nelze zajistit donáškovou službou. Někdy je zásilková služba lepší i v případě, kdy knihovna donáškovou službu má, protože někteří uživatelé dávají přednost poštákoví, kterého znají a jsou s ním pravidelně v kontaktu. Výpůjční lhůta dokumentů je i v tomto případě standardně jeden měsíc.

K zajištění zásilkové služby je potřeba mít k dispozici obaly pro zasílání, náhradní krabičky na CD, samolepicí etikety pro tisk adres. Je nutné se také domluvit se správcem knihovního systému na formátu adres ve výpůjčním protokolu. Na každém štítku by měl být uveden nejen adresát, ale také odesílatel (velmi to usnadňuje přehled v objednávkách a také uživatel ví, kdo mu zásilku posílá). Frekvence, s jakou se budou

zásilky vybavovat (každý den, dvakrát týdně apod.), záleží na potřebách cílové skupiny; obvykle to vyplývá z praxe. Není třeba se proto bát frekvenci na začátku měnit. Velikou výhodou je, že zvukovou četbu nebo i tisky v Brailu můžeme posílat za dodržení podmínek Českou poštou v režimu slepeckých zásilek bezplatně (obvykle i doporučeně).⁴

Když žádaný titul zatím ve fondu nemáme...

Pokud se nám líbí titul, který ještě není ve zvukové podobě, můžeme zvážit jeho doporučení k načtení a oslovit se svým požadavkem KTN, která zajišťuje produkci zvukových knih.⁵ Bohužel, ne všechny tituly jsou k načtení vhodné. Důležitá je přiměřenost rozsahu. Ten, kdo knihu načítá, musí text přečíst vícekrát, aby porozuměl obsahu a udělal si případně poznámky. Pak teprve přichází na řadu vlastní nahrávání. Není možné příliš počítat s možností, že bude načtená být krásná, ale sedmisetstránková kniha. Problematiké je také, pokud je kniha převážně obrázková.

Vybírání titulů k případnému načtení má na starosti zpravidla knihovník, který se službami pro uživatele se specifickými potřebami dlouhodobě zabývá. Opomenout ale nesmíme fakt, že kromě cíleného vyhledávání titulů ze strany knihovníka by měl být seznam tvořen zdola. To znamená, že by měl obsahovat především tipy od uživatelů. Tím také získáme určitou jistotu, že se titul bude později půjčovat.

⁴ Obvyčejná slepecká zásilka. Česká pošta [online]. Praha: Česká pošta, c2020 [cit. 2021-7-28]. Dostupné z: <https://www.ceskaposta.cz/služby/psani/cr/obycejna-slepecka-zasilka>.
Doporučená slepecká zásilka. Česká pošta [online]. Praha: Česká pošta, c2020 [cit. 2021-7-28]. Dostupné z: <https://www.ceskaposta.cz/služby/psani/cr/doporučena-slepecka-zasilka>.
⁵ Hlavní činnosti. Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana [online]. [cit. 2021-7-28]. Dostupné z: <https://www.ktn.cz/about>.

Pomůcky, technické zázemí

Mezi nejčastější dotazy ze strany uživatelů patří otázka, jaké jsou možnosti přehrávání zvukových knih. Přehrávač by měl mít v první řadě automatickou záložku (poslech pokračuje od místa, kde předtím skončil, nevrací se na začátek stopy ani titulu). V současné době je ale, bohužel, automatická záložka hlavně u přehrávačů flash disků a SD karet, nikoli u CD přehrávačů.

Tlačítka musí být dobře hmatná, ovládání co nejjednodušší. Nejdůležitější je, aby uživatel dokázal přehrávač bezpečně a samostatně ovládat. Roli hraje také jeho velikost, výstup na sluchátka je výhodou (záleží na potřebách uživatele, zda chce poslouchat v posteli, při vaření, žije sám apod.). Je vhodné mít v knihovně přehrávač na ukázkou, aby si uživatel mohl ovládání vyzkoušet.

Při nákupu přehrávačů (ale i tyflopomůcek nebo her) určitě neuděláme chybu, když se obrátíme na prodejny tyflopomůcek, které provozuje Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých (SONS ČR) v Praze a Olomouci.⁶ Některé pomůcky k rozvoji hmatu a představení různých materiálů a tvarů si také můžeme vyrobit sami, např. hmatové pexeso.

Vzdělávání

Určitě lze jen doporučit návštěvu semináře pro pracovníky zvukových knihoven v Třebíči.⁷ Seminář je vynikající nejen širokým portfoliem probíraných témat a dlouholetou tradicí, ale je to také příležitost setkat se s kolegy z jiných knihoven osobně a vyměnit si zkušenosti.

Další možností, jak si udržovat přehled ve vývoji oboru, je sledovat konferenci INSPO.⁸ Součástí konference jsou nejen přednášky, ale také výstavní část, pozornost je věnována různým typům postižení, můžeme se seznámit s novin-

kami v pomůckách, aplikacích apod. Na portálu *Helpnet.cz* se můžeme vrátit zpětně k minulým ročníkům konference, uveřejněn je program, informace o vystavovatelích a videozáznamy přednášek (viz např. INSPO 2019⁹). Pokud je to jen trochu možné, vyplatí se navštěvovat konferenci osobně.

Schopnost ovládat Braillovo písmo vítána

Ke vzdělávání se ještě poji otázka, jestli by měl knihovník pracující ve specializovaných službách ovládat Braillovo písmo. Jeho znalost sice není podmínkou, ale schopnost alespoň (vizuálně) číst je rozhodně výhodou.

Není nutné umět všechny znaky (např. k matematickému nebo hudebnímu zápisu). Jedná se zejména o elementární znalost abecedy a interpunkce. Jako pomůcku můžeme využít tištěnou abecedu (lze zakoupit v KTN¹⁰); základní abeceda Braillova písma i další informace týkající se zrakového postižení jsou k dispozici ke stažení na stránkách Tyfloservis¹¹.

Se základní znalostí Braillova písma můžeme přijímat objednávky na čtení od uživatelů, případně se dá vymyslet i řada zajímavých aktivit pro vidící návštěvníky se „zašifrovaným“ textem. Úkoly pro vidící návštěvníky je nutné připravit vždy pro vizuální čtení, hmatové čtení není samozřejmostí (jeho nácvik vyžaduje hodně času a trpělivosti).

Závěrem

Mějme na paměti, že musíme k uživatelům se specifickými potřebami přistupovat vždy individuálně. Jádrem k vyřešení téměř jakékoli situace je vzájemná komunikace.

KATEŘINA KNYTLOVÁ

Knytlowa@knihovnahk.cz

Foto: Lukáš Vavrečka

⁶ Kontakty na prodejny. SONS ČR [online]. Praha: SONS ČR, c2012–2020 [cit. 2021-7-28]. Dostupné z: <https://www.sons.cz/kontakty/prodejny>.

⁷ Semináře Zvukové knihy v roce... Městská knihovna v Třebíči [online]. Třebíč: Městská knihovna v Třebíči, c2005–2021 [cit. 2021-7-28]. Dostupné z: <http://www.knihovnatr.cz/cze/knihovna-hasskova/seminare-zvukove-knihy-v-roce-/>.

⁸ INSPO: internet a informační systémy pro osoby se specifickými potřebami [online]. Praha: BMI sdružení, [2021] [cit. 2021-7-28]. Dostupné z: <https://www.inspo.cz/>.

⁹ INSPO 2019. *Helpnet.cz: informační portál pro osoby se specifickými potřebami* [online]. Praha: BMI sdružení, c2021 [cit. 2021-7-28]. Dostupné z: <https://www.helpnet.cz/inspo/inspo-2019>.

¹⁰ Ceník výrobků a služeb. *Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana* [online]. [cit. 2021-7-28]. Dostupné z: <https://www.ktn.cz/cenik>.

¹¹ Naše publikace. *Tyfloservis, o. p. s.* [online]. Praha: Tyfloservis, c2005–20 [cit. 2021-7-28]. Dostupné z: <http://www.tyfloservis.cz/nase-publikace.php>.

Zaposlouchejme se do detektivek

Jako milovníci audioknih, jejich popularizátoři, recenzenti a porotci při udělování ceny *Audiokniha roku* jsme se rozhodli sepsat sérii článků, které by mohly poskytovat vodítko pro nákup nosičů s mluveným slovem. V prvním díle se zaměříme na oblíbený detektivní žánr.

Hudební oddělení knihoven se za poslední roky změnila k nepoznání. Hudbu si do knihovny chodí půjčovat čím dál méně lidí, zato se plní regály audioknižními tituly. Někde proto oddělení přejmenovali na sekci hudby, audioknih a mluveného slova. Pro knihovníky, mnohdy neuvyklými posluchači, to znamená novou výzvu: vyznat se v audioknihách, rozčlenit díla nejen podle kvality a žánru, ale též podle typu a úrovně zpracování.

Zvukové knihy určené nevidomým a slabozrakým, které od šedesátých let 20. století nahrávala Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana (dále KTN), se mimo cílovou skupinu hendikepovaných čtenářů nedostávaly. A vzhledem k výjimce z autorského zákona ani nemohly. I přes množství mluveného slova vydávaného na nosičích (především Supraphonem) a neméně rozhlasových pořadů založených na četbě si poslouchatel literárního díla vysloužil nálepku nouzové varianty. Audioknihy se do povědomí na dlouhou dobu zapsaly jako prostředek k poslechu četby bez zvláštního apelu na estetické potěšení. Tím spíš, že důraz se dlouho kladl na důkladné a přesné načtení díla bez jakýchkoli hudebních motivů, zvukových efektů nebo doprovodných ruchů.

Produkce Českého rozhlasu

Délka záznamu, jakou disponovaly válce průkopnického fonografu nebo úspěšnější gramofonové desky, nebyla pro nahrávání četby celých

románů právě praktická. Úspěšnější se na tomto poli ukázal být magnetofonový pásek, ale to až v šedesátých letech 20. století.

Tou dobou si už většinové publikum dávno uvyklo poslouchat rozhlas. Tradice mluveného slova v rozhlase, tzv. četby na pokračování, započala už ve 30. letech 20. století a největší slávy dosáhla v 50. a 60. letech. Bylo tedy nadsadě, že mnohými milované detektivní romány byly v rozhlasových studiích dramaturgicky zpracovávány a následně čteny nebo rovnou pro rozhlas adaptovány.

Rozhlasové dramatizace a krácené četby

Rozhlasová dramatizace se výrazně odchyluje od původního díla. Příběh je přepracován, výrazně zkrácen a převyprávěn nejen prostřednictvím četby, ale především dialogů, hudby a ruchů. Ale i četba na pokračování vyžaduje zásahy do textu, aby vznikly alespoň částečně uzavřené epizody, odpovídající předem dané, většinou půlhodinové stopáži. Některé takto dramaturgicky upravené nebo dramatizované detektivní prózy nahrané Českým rozhlasem (ČRo) nyní vycházejí na pevných nosičích – především v produkci Radiotéky, patří pod ČRo.

Zmíňme alespoň dramatizaci *Komisař Mejzlík zasahuje* podle předlohy Karla Čapka (Radioservis, 2015), dramatizaci románu *Nikdo není viněn* od Eduarda Fikera (Radioservis, 2016) a kráce-

nou četbu románu Václava Erbena *Poklad byzantského kupce* v interpretaci Tomáše Jirmana (Radioservis, 2020). ČRo pravidelně přispívá i původními detektivními dramatizacemi, které rovněž vycházejí na nosičích. Výborně jsou nahrány například *Vraždy jako z pohádky* Petra Vodičky (Radioservis, 2019) a *Okno smrti* Josefa Mareše (Radioservis, 2020); v hlavní roli obou dramatizací vystupuje Viktor Preiss. Pokud jde o zahraniční autory, stojí za zmínku zkrácená vícehlasá četba *Velké vlakové loupeže* Michaela Crichtona v interpretaci Martina Preisse a Lukáše Příkaského (Radioservis, 2020), dramatizace *Nemesis* podle stejnojmenného románu severské stálice jménem Jo Nesbø (Radioservis, 2013) nebo dramatizace románu *Jedlová samota* Andrey Marie Schenkelové (AudioStory, 2018).

České detektivky

Některé rozhlasem už dříve vysílané tituly se v posledních letech znovu nahrávají a vydávají v podobě, která více odpovídá současné poptávce posluchačů mluveného slova. Z každoročních průzkumů totiž vyplývá, že posluchači, pokud si audioknihy kupují, upřednostňují četbu nekrácenou. Z těchto kompletních audioknižních vydání můžeme doporučit například *Příběh kriminálního rady* Ladislava Fukse v interpretaci Jana Hartla (Radioservis, 2015) nebo *Zločin na Zlenicích hradě L. P. 1318* od Radovana Šimáčka znovu načtený Pavlem Soukupem (Radioservis, 2018). Neměli bychom zapomenout na titul *Osamělý mrtvý muž* Václava Erbena v interpretaci Martina Stránského (Euromedia Group, 2019) či *Rychlopalba* Štěpána Kopřivy v podání Ludvíka Krále (Walker & Volf, 2015). Příznivci historické detektivky jistě ocení bohatou audioknižní nabídku románů *Vlastimila Vondrušky* z produkce vydavatelství Tympanum.

Slovenské detektivky i slovensky

V audioknižním světě patří mezi slovenské detektivní stálice **Dominik Dán**. Jeho audioknižní vydání z produkce vydavatelství Publixing jsou zároveň zárukou spokojeného poslechu. Ať už jde o vydání v češtině – *Rudý kapitán* v podání Martina Stránského (2017) – nebo v originálním jazyce a interpretaci Mariána Geišberga nebo jeho nástupce Martina Mňahončáka (z produkce vydavatelství Publixing). Z žánru historické detektivky pak posluchače jistě potěší romány **Juraje Červenáka**, a to ať už v češtině z produkce vydavatelství Tympanum, nebo ve slovenštině od Publixing.

Britské detektivky

Když se řekne britská detektivka, většina čtenářů si jako první vybaví romány Agathy Christie.

Totéž pravděpodobně platí i o posluchačích, jelikož díla této autorky se hojně natáčela rozhlasem, byla dramatizována i vydávána KTN pro potřeby zrakově postižených. Svě místo má ale i na poli aktuální produkce audioknih. Uvedme čtyři starší výrazné audioknižní počiny: *Schůzka se smrtí* v interpretaci Růženy Merunkové (AudioStory, 2014), *Deset malých černoušků* v těžko dostižitelném podání Vladimíra Čecha (Tympanum, 2013), *Vraždy podle abecedy* načtené Alešem Procházkou (Tympanum, 2014) a nepřekonatelné vydání *Vraždy Rogera Ackroyda* v interpretaci Ladislava Lakomého (Tympanum, 2014).

Dnes je však hlavní iniciativa na straně vydavatelství OneHotBook a VOXI. OneHotBook neustále rozšiřuje nabídku ze série románů s Herculem Poirotem, případně Ariadne Oliverovou jako *Vražda v Orientu* (2017), *Smrt na Nilu* (2020) nebo *Viděla jsem vraždu* (2020) v interpretaci Lukáše Hlavici, mezi něž přibyl i *Plavý*

kůň (2021) v podání Petra Jeništy. Naproti tomu VOXI (dříve pod značkou Vyšehrad ze skupiny Albatros Media) vydává vícehlasou sérii se slečnou Marplovou, kde titulní roli ztvárňuje hlas Růženy Merunkové, zatímco mezi vypravěči se střídají Otakar Brousek ml. a Jitka Ježková: **Vražda na faře** (2019), **Zapomenutá vražda** (2019) nebo třeba **Mrtvá v knihovně** (2020).

Poměrně mnoho je k poslechu i z tvorby autora Sherlocka Holmese **Sira Arthura C. Doylea**. Z aktuálních vydání si pak doporučení zaslouží především nový překlad jeho nejslavnějšího románu, který audioknižně vyšel v interpretaci Vasila Fridricha pod názvem **Baskervillský pes** (Témbr, 2021). Sólové housle ve skladbě, kterou Darek Král složil speciálně pro tuto audioknihu, nahrál Pavel Šporcl.

Z novodobých britských detektivních a krimirománů nejednoho posluchače nadchla audioknižní vydání románů **Petera Maye**, které vydává OneHotBook v interpretaci Jiřího Dvořáka, Davída Matáska nebo Daniela Bambase. Dále **série s detektivem Cormoranem Strikem** od **Roberta Galbraitha** z produkce vydavatelství VOXI (dříve pod značkou Plus a Tympanum), načtená Petrem Olivou a Pavlem Rímským, nebo krimi série **Roberta Brynzy** od vydavatelství Cosmopolis v interpretaci Martina Stránského.

Fanoušky špionážně laděné prózy pak určitě nezklame audioknižní John le Carré v románech **Špión, který se vrátil z chladu** (OneHotBook, 2020) a **Jeden musí z kola ven** (OneHotBook, 2021) nebo strhující audioknižní zpracování bestselleru Terryho Hayese **Já pouťník** v podání Martina Stránského (Témbr, 2020).

Severské detektivky

Značnou část severské románové produkce nejspíš vůbec není třeba představovat. Z toho nejlepšího, co vyšlo audioknižně, však určitě zmiňme sérii **Milenium** Stiega Larssona a Davida Lagercrantzeho v interpretaci Martina Stránského (OneHotBook), která víceméně zahájila éru moderních audioknih na českém trhu. Dále je mezi nahrávkami díky vydavatelství OneHotBook početně zastoupený **Jo Nesbø**, **Jussi Adler-Olsen** (sérii čte Igor Bareš), **Henning Mankell** (sérii čte Jiří Vyoralék) nebo **Lars Kepler** (sérii čte Pavel Rímský). Za zmínku stojí též například Olivier Truc a jeho **Poslední Laponec** (OneHotBook,

2014) coby vícehlasá četba Jany Strykové, Igora Bareše a Pavla Rímského nebo populární série islandské spisovatelky **Yrsy Sigurðardóttir**.

Francie

Klasiku detektivního žánru francouzské proveniencie představuje maigretovská série **George Simenona**, kterou ve velmi charakteristické, procítěné interpretaci Jana Vlasáka vydává OneHotBook. Naproti tomu současnou francouzskou hvězdou krimi představuje série **Bernarda Miniera** v překladu Jiřího Žáka, který sám pro vydavatelství VOXI romány načítá.

Spojené státy

Tradiční drsnou americkou školu si posluchač může užít v unikátní interpretaci Tomáše Hanáka, českého filmového představitele Phila Marlowa, který načelil jeden z neznámějších románů Raymunda Chandlera **Hluboký spánek** (Tympanum, 2012).

Soudobou americkou krimi představuje například Michael Connelly, kterého si mohou mnozí poslechnout jak v české interpretaci Martina Preisse: **Černá ozvěna** (OneHotBook, 2019), **Černý led** (OneHotBook, 2019), tak ve slovenské interpretaci Iva Gogála z produkce vydavatelství Publixing: **Betónová blondína** (2020), **Poslední kojot** (2020), **Temný plameň** (2020). Dále pak populární Jeffery Deaver, kterého pro vydavatelství OneHotBook načítá Jan Vondráček: **Tanečník** (2016), **Kamenná opice** (2020) nebo nejnovější **Iluze** (2021).

Všechny v článku zmiňované tituly vyšly na pevných nosičích, nic tedy nebrání zařadit je do nabídky knihovny. Audioknih patřících pod detektivní žánr přirozeně vyšlo daleko víc a další přibývají. Doporučujeme však vždy využít možnosti poslechnout si na webu několikaminutovou ukázkou a zvážit její kvalitu, volbu interpreta i úroveň zpracování.

Doporučují audioknižní recenzenti

KLÁRA SMOLÍKOVÁ

| klara.smolikova@tiscali.cz

LUKÁŠ VAVREČKA

| lukas.vavrecka@upce.cz

Foto: Lukáš Vavrečka

Příště: **audioknižní fantastika**

Udržitelnost rozvoje v knihovnách

Knihovny pro budoucnost

Knihovny se nevnášejí ve společenském vzduchoprázdnu. Jsme důležitou hybnou silou. Je dobře, když zaujímáme pozice k aktuálním společenským problémům. Není divu, že ve světle zneklidňujících zpráv, které pravidelně vydává Mezivládní panel pro změnu klimatu, je tématem knihoven v České republice pro rok 2021 udržitelnost.

Zameřme si nejdřív před vlastním prahem

Když jsme se v Knihovně Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy zamýšleli nad udržitelností našeho vlastního provozu, vyvstala řada otázek. O některých jsme měli příležitost diskutovat také s kolegyněmi a kolegy ze švýcarských knihoven během semináře *Udržitelnost v knihovně*, který pořádala v listopadu 2019 knihovnická organizace Bibliosuisse ve městě Aarau.

Jsou udržitelnější papírové knihy, nebo e-knihy? Jak měřit ekologickou stopu e-knih? Jaká svítidla jsou neekologičtější? Třídíme správně odpad? Od koho nakupuje náš zřizovatel energie?

Z dlouhého seznamu možností, co vše zajistit, aby náš vlastní provoz byl udržitelný, jsme zatím u nás v knihovně vylepšili třídění odpadu (máme více nádob), plastové kelímky na pití u studovny jsme vyměnili za keramické hrnky a vyřazené knihy nově nabízíme v uživatelsky přívětivém e-shopu (knihovna.pedf.cuni.cz/wp), čímž se zvyšuje množství knih, které najdou nové uplatnění. A chceme pokračovat dál.

I kdybychom třídili odpad sebelépe, není to systémová změna

Mezivládní panel pro změnu klimatu opakovaně varuje před globálními změnami, které lidstvo čekají. Správně vyladěné třídění odpadu v jedné knihovně uprostřed Evropy se tak jeví jako nepodkročitelné minimum, ale v celkovém pohledu je to málo.

Důležitá je širší spolupráce mezi knihovnamí navzájem a také mezi knihovnamí a občanskou společností. Efektivní cestou by mohlo být zapojování knihoven do společenských aktivit, které na problém udržitelnosti upozorňují v globálním měřítku. Jen tak bude náš hlas opravdu slyšet! Rukou podanou k mezigenerační spolupráci je celosvětové studentské hnutí *Fridays for Future*, které působí i v České republice.

Meziknihovnickou spolupráci za klimatickou spravedlnost začala rozvíjet např. skupina knihovníků a knihovnic z Německa, kteří přišli s iniciativou *Libraries 4 Future* (Knihovny pro budoucnost). Pod manifest nasbírali již více než 600 podpisů nejen z Německa, ale také z USA, Švédska, Lucemburska i České republiky.

V manifestu se píše, že klimatické změny jsou vážným společenským a politickým problémem. Knihovny by to měly zohlednit nejen ve svém každodenním provozu, ale také systematicky šířit vědecké poznatky o možných dopadech klimatických změn. Manifest je inspirován podobně jako české knihovny sedmnácti cílí udržitelného rozvoje OSN. Na závěr autoři a autorky vyjadřují podporu hnutí *Fridays for Future* a vyzývají politickou reprezentaci, aby podnikla veškeré potřebné kroky ke zmírnění dopadů klimatických změn.

Německá iniciativa je jedním z důkazů, že jako knihovny dokážeme reagovat na aktuální společenské dění a že jsme relevantní aktéři i pro nastupující generaci.

MONIKA HORÁKOVÁ

| monika.horakova@pedf.cuni.cz

Komunitní centrum a knihovna Kostice

V knihovně pracuji od února 2021. Předtím jsem působila jako učitelka na Základní škole ve Tvrdomonicích. Komunitní knihovna je pro mě místo, kde se mohu realizovat a naplno rozvíjet svůj potenciál.

Interiér komunitní knihovny v Kosticích

Představení knihovny a jejích služeb

Budova, v níž komunitní knihovna sídlí, byla postavena kolem roku 1925. Původně sloužila jako hostinec, později jako mateřská škola či poradna dětského lékaře. V roce 1993 ji odkoupila obec Kostice (1900 obyvatel, Jihomoravský kraj) za účelem provozování místní knihovny. Od té doby prošla budova řadou stavebních úprav, přičemž tou nejzásadnější byla kompletní rekonstrukce interiéru na konci roku 2020. Nově vzniklá komunitní knihovna je unikátní svým multifunkčním pojetím – vedle původní ryze knihovnické části vznikl zcela nový prostor, který slouží nejen jako místo pro pořádání kurzů, besed či projekcí, ale také jako čítárna s možností občerstvení. Dominantním prvkem jsou tři mobilní dřevěná scho-

diště se skrytým úložným prostorem, jež se využívají k sezení, sledování projekce nebo k prezentaci knižních novinek. Knihovna je vybavena novou PC sestavou, multifunkční tiskárnou, projektorem s nástěnnou tabulí, Apple TV, iPadem a sedmi notebooky s připojením na internet.

Návštěvníkům poskytujeme širokou škálu využití. Kromě knihovnických a informačních služeb pořádáme soutěže, kvízy, venkovní hry, podílíme se na organizaci kulturních a společenských akcí. V naší nabídce nechybí jak kroužky pro děti, tak kurzy pro dospělé a seniory. Pro malé čtenáře máme připraven dětský koutek s knižním skřítkem Pomocníčkem, do něhož si mohou schovat svoji oblíbenou hračku nebo knížku. Čas mohou strávit také nad některou z deskových her.

Při nákupu knih se snažíme vyhovět přáním a požadavkům našich čtenářů. Knižní fond se každoročně doplňuje z prostředků obce a dvakrát ročně výměnnými soubory z Městské knihovny Břeclav. Knihy se řadí podle žánrů, které jsou pro lepší orientaci barevně odlišeny, naučná literatura podle zásad mezinárodního desetinného třídění. Na regálových rozřadovačích literatury pro děti a mládež je vyobrazen skřítek Pomocníček.

K nové knihovně bezesporu patří nové webové stránky (www.knihovnakostice.com). Důležitá pro nás byla nejen jejich funkčnost a přehlednost, ale také vzhled, který by korespondoval s interiérem zrekonstruované knihovny. Webové stránky disponují rezervačním systémem, jež slouží k registraci zájemců na připravované akce či k přihlašování dětí do zájmových útvarů. V sekci Knižní novinky jsou zveřejněny všechny nově zakoupené knižní tituly včetně jejich ukázek.

Aktivita během pandemických opatření

Plošně uzavření knihovnických služeb jsme využili k dokončení rekonstrukce knihovny a revizi knižního fondu. V knižním „blešáku“ se nám podařilo prodat přes 700 vyřazených knih. Získaná částka byla použita na nákup nových knižních titulů. Dočasně jsme upravili výpůjční dobu knihovny. Místo čtyř hodin týdně máme nyní otevřeno každý den, díky čemuž se zvýšila návštěvnost i registrace nových čtenářů.

Pandemie koronaviru nás přiměla k hledání nových cest ve snaze přiblížit se našim uživatelům. Zaměřili jsme se tedy na aktivity konané v online prostředí. Na webové stránky jsme umístili únikovou hru *Záhada zamčeného pokoje*, vyhlásili jsme několik online soutěží (*O nejkrásnější kostickou pohádku*, *Lego soutěž pro malé i velké stavitele* či *Fotosoutěž o nejlepší zdravý recept*). Největší ohlas mělo knižní šifrování o roční registraci zdarma, které probíhalo v rámci akce *Březen – měsíc čtenářů* na Facebooku knihovny.

S příchodem jara jsme začali s realizací venkovních aktivit. Uspořádali jsme *Velikonoční šifru*, *Kamínkovou pátračku* a *Knižní pátračku*, jež se setkaly s velmi kladným přijetím širokou

Účastníci letošního příměstského tábora Harry Potter

veřejností. Po postupném rozvolňování vládních opatření se nám podařilo uskutečnit *Turnaj v Minicraftu* a několik lekcí programování, o které je z řad dětí velký zájem. Během letních prázdnin v naší obci probíhalo *Keškování*. Dospělí čtenáři se mohli zapojit do FB a IG fotosoutěže *Léto s knihou*; děti se stávaly prostřednictvím prázdninové čtenářské soutěže *Lovci zmrzlin*.

Aktuálně máme za sebou dva turnusy příměstského tábora ve stylu Harryho Pottera. Podobná akce se v Kosticích uskutečnila poprvé. Příprava byla náročná, ale spokojenost dětí a rodičů nám byla největší odměnou, a tak jsme se nedlouho po tom prvním pustili i do druhého. Z plánovaného *Rozloučení s prázdninami* na konci srpna s řadou připravených akcí (opékání špekáčků, absolvování stezky odvahy a přespání ve stanu) zůstalo kvůli nepříznivému počasí pouze promítání filmu *Jak vycvičit draka 3*, jež získal v internetové anketě nejvíc hlasů.

Co chystáme

Pro seniory to bude školení o používání nové optické sítě, která se v naší obci v současné době staví. V knihovně instalujeme IPTV simulátor pro názornou ukázkou „naživo“ a budeme zároveň poskytovat poradenství o této síti.

Závěrem bych chtěla poděkovat našim sponzorům a vedení obce Kostice, bez nichž by se všechny zmíněné akce nemohly uskutečnit! Moc si jejich podpory a pomoci vážím! Stávající výborná spolupráce je základem pro to, aby se knihovna stále více začleňovala do komunitního života obce a pomáhala tak svým obyvatelům budovat lepší místo pro život.

IVANA RAMPÁČKOVÁ | knihovna@kostice.cz

Foto: archiv obce Kostice

Knihovny obstály i za ztížených podmínek

Ředitelka Městské knihovny Mikulov **Ilona Salajková** obdržela letos z rukou hejtmana Jihomoravského kraje Jana Grolich a ředitele Moravské zemské knihovny v Brně Tomáše Kubíčka prestižní ocenění Knihovnická osobnost Jihomoravského kraje 2020, nejvyšší krajské vyznamenání, které může být knihovníkovi uděleno. Při této příležitosti jsme ji požádali o rozhovor.

Předání ocenění (zleva): Jan Grolich, hejtmán Jihomoravského kraje, M. Salajková, Sylva Chludilová, místostarostka města Mikulov, Tomáš Kubíček, ředitel MZK, Marek Uhlíř, ředitel MěK Břeclav, a František Lukl, náměstek hejtmána Kraje

Foto: Pavel Němec

Jak toto ocenění vnímáte a jak ho vnímají vaši čtenáři?

Jsem na toto ocenění velmi pyšná. Neberu ho však příliš osobně, ale spíš jako ocenění práce nás všech. Pokud fungují výpůjční služby na výborné úrovni, pak si mohu dovolit vytvářet nadstandardní aktivity. A pokud jsou čtenáři a návštěvníci akcí spokojeni, dodává nám to elán pro další zlepšování a rozšiřování služeb. Doufám, že jsou naši uživatelé hrdí na svou knihovnu.

Městská knihovna Mikulov je v českém knihovnictví známý pojem především v souvislosti s projektem *Knihna do vlaku*, za který jste převzala diplom Ministerstva kultury ČR Knihovna roku 2015 v kategorii „informační počín“. Jak se podle vás daří naplňovat myšlenku projektu a kolik je v České republice aktuálně zapojených knihoven?

Tento projekt má pořád své místo v poskytování služeb. Čtenáři si zvykli na pravidelný přísun knih do knihovničky na nádraží. Projekt jsme rozšířili do celé republiky, nyní máme přes 100 evidovaných knihovniček. Dokonce mám zprávy i z Polska, Německa, Rakouska a Slovenska, že mají také knihovničky na nádražích vlakových nebo autobusových. Myslím, že motto *Každá kniha si najde svého čtenáře*, které jsme k tomuto projektu přiřadili, naplňuje naše představy. Důležité je, že dáváme knihám druhou, třetí... desátou šanci.

Jedním z témat, které dlouhodobě řešíte, jsou prostorové podmínky knihovny. Současné prostory s chybějícím bezbariérovým přístupem nenaplnují ani z poloviny požadavek *Standardu pro dobrou knihovnu*, který doporučuje 60 m² na 1000 obyvatel. Existuje však projekt,

jehož součástí má být i knihovna. Můžete nám ho představit?

Prostorové možnosti knihovny jsou opravdu naším nejoblavějším tématem. Máme spoustu nápadů, jak rozšířit služby, ale v podstatě zde není komfort ani pro ty základní. Proto jsem před pěti lety navrhla městské radě představu o přebudování bývalé hasičské zbrojnice na moderní knihovnu, která by odpovídala všem standardům. Byla navržena vizualizace využití budovy. Vzniklo by tak komunitní centrum s moderními službami, odpočinkovými zónami, centrem pro rodiče s dětmi. V suterénu by měla vzniknout galerie moderního umění. Tento prostor by knihovna využívala pro besedy, koncerty a workshopy. Velkou nevýhodou našeho města je, že nedosáhneme na většinu dotací. Se 7300 obyvateli nejsme zařazeni do vhodné kategorie žadatelů. Ta je většinou až od deseti tisíc obyvatel...

Přesto se vám daří organizovat spoustu kulturních a zejména vzdělávacích akcí, pořádáte výstavy, máte bohatou nabídku edukačních programů pro školy. Novinkou je první makerspace v Mikulově, tzv. „kreativní prostor pro kutily 21. století“, podpořený z dotace VISK 3 Ministerstva kultury, se dvěma 3D tiskárnami, PC, televizí a mixážním pultem. Co vás jako knihovnu vedlo k myšlence projektu *Kreativní hnízdo* a v čem vidíte jeho potenciál?

Nejpočetnější věkové kategorie našich uživatelů jsou rodiče s dětmi do devíti let a senioři. Pokud chceme přitáhnout do knihovny i teenagery, musíme volit moderní technologie a nové možnosti. Doufáme, že je tímto zaujmeme a začnou se dívat na knihovnu jako na zdroj informací a „cool“ prostor, a ne na budovu, kde dostanou povinnou literaturu k maturitě.

Mezi nabídkou vašich aktivit zaujme *Knihovnická hra – únikovka pro celou rodinu*. Co vás k této aktivitě inspirovalo a jaký zájem ze strany dětí a jejich rodičů jste zaznamenali?

Tuto hru jsem vymyslela v době lockdownu. Rodiny s dětmi procházejí zajímavá místa v Mikulově, kde plní úkoly přírodovědné, logické, literární, pohybové. Vše bylo koncipované tak, aby si mohly volně úkol splnit a nebyly závislé na čase a otevírací době. Tím pádem nemáme ani zpětnou vazbu. Všeobecná obliba „únikovek“ mě vede k tomu, že

by bylo dobré to více dopracovat a nabídnout i návštěvníkům města. V současné době však na to, bohužel, nenacházím čas. Tak snad příští rok...

V čem vidíte roli a poslání knihoven v dnešní době a jaký by měl být současný knihovník, co by měl umět, jaké by měl mít vlastnosti, předpoklady, schopnosti, aby dokázal probudit zájem o knihovnu nejen mezi obyvateli v místě, ale zejména u svého zřizovatele?

Veřejnost všeobecně knihovny vnímá jako představitele inteligence a knihovnu jako bezpečné apolitické místo. V době pandemie se knihovny ukázaly velmi důležitým specifickým zařízením, na které se však v mnoha vládních nařízeních zapomínalo. Přesto jsme byli po téměř celou dobu nápomocní při řešení různorodých úkolů. Ať to bylo šití roušek, tisk štítků, z knihoven se stala informační či distribuční centra a ještě k tomu knihovnici chystali knihy na míru čtenářům, dělali virtuální besedy a výstavy, soutěže atd. V podstatě jsme jeli naplno za ztížených podmínek a myslím, že jsme obstáli. Z toho je zřejmé, že knihovny mají důležité místo a je třeba si je hýčkat. Mezi obyvateli není až tak obtížné vzbudit zájem. Na to stačí mít dobrý aktuální fond a empatické knihovnice. Obtížnější bylo přesvědčit zastupitele, kteří mnohdy nebyli příznivci změn v knihovně, nesouhlasili s úvahou o nové budově pro knihovnu. A vracíme se k mému ocenění. Myslím, že právě toto ocenění zvyšuje prestiž knihovny i města a že díky němu se dostaneme blíž k novému důstojnému prostoru pro knihovnu.

Nebylo možné zmínit všechny vaše aktivity; čtenáře bychom proto rádi odkázali na váš medailonek ve *Slovníku českých knihovníků*. Na závěr dovoďte otázku: jak s ohledem na množství aktivit relaxujete a co vám osobně dělá radost?

Jak jinak než s knihou. A když chci úplně vypnout, podívám se na nějaký nekonečný kriminální seriál. Mám tu výhodu, že u něho většinou usnu, takže nikdy nezjistím, kdo je vrah, a přišťe se na něho mohu dívat znovu.

Paní ředitelko, děkujeme za rozhovor a přejeme vám mnoho elánu, radosti z práce a nekončící inspiraci pro vaši každodenní práci.

MONIKA KRATOCHVÍLOVÁ

Monika.Kratochvilova@mzk.cz

Komenského dílo představuje jeden z vrcholů výchovného a nápravného lidského snažení

Foto: archiv M. Pánkové

Od roku 2005 stojí v čele Pedagogické knihovny J. A. Komenského, která byla o šest let později začleněna do Pedagogického muzea J. A. Komenského a od té doby tato instituce nese název Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského (NPMK), **Markéta Pánková**, rodačka z Uherského Hradiště. Na svém kontě má i řadu knižních publikací nebo podíl na nich, např. *Vzdělávání dívek v Čechách*, *Učitel ve střední a jihovýchodní Evropě*, *Meziválečná školská reforma v Československu*, *J. A. Komenský v nás*, *Jan Amos Komenský – Odkaz kultury vzdělávání*, *Jan Amos Komenský v českém a světovém výtvarném umění (1642–2016)*, *Jan Amos Komenský v kostce – Malá encyklopedie českého génia staletí* a nejnověji *Dějiny Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského*. Požádali jsme ji o rozhovor.

Jaká byla vaše studijní a profesní cesta až k pozici ředitelky NPMK?

Vystudovala jsem dva obory – historii a sociologii na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Poté jsem do roku 1993 působila v Muzeu J. A. Komenského v Uherském Brodě, kde jsem jako spoluma autorka koordinovala vznik stálé expozice *J. A. Komenský lidstvu*, spolupodílela jsem se na odborné přípravě oslav 400. výročí narození J. A. Komenského a působila rovněž jako vedoucí historicko-komeniologického oddělení, zástupkyně ředitele muzea, dále jako tajemnice a členka redakce časopisu *Studia Comeniana et historica*. V letech 1993–1999 jsem pracovala na zahraničním odboru MŠMT a pak na ministerstvu vnitra jako vedoucí oddělení styků s Evropskou unií v sekci reformy veřejné správy. Zastupovala jsem zájmy České republiky v Radě Evropy, OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj) a byla také členkou pracovního výboru pro integraci ČR do EU. Léta strávená na ministerstvech byla pro mne velkou školou života. Pak

jsem se vrátila zpět na vědeckou dráhu, k historii, a dá se říci i k sociologii. Vyslyšela jsem výzvu kolegů komeniologů a pedagogů, abych pomohla vrátit pedagogickému muzeu „dobré jméno“. Muzeum bylo po přestěhování z Valdštejnského paláce v roce 1996 bez kvalitní stálé expozice, bez depozitářů, opravdu v neutěšeném stavu. Za dobu mého působení se podařilo významným způsobem posílit nejen publikační a výstavní, ale i vědecko-odbornou činnost a změnit tvář této instituce doma i ve světě a také vytvořit kvalitní tým lidí. Mohu říci, že to nebylo jednoduché, ale když mi začínaly chybět síly, vzpomněla jsem na Komenského a jeho nadčasové dílo *Labyrinth světa a ráj srdce*, ve kterém řeší bolesti a neuhý společností a hledá harmonii a útěchu.

Již z titulů publikací, které jste napsala nebo se na nich podílela, vyplývá pochopitelný zájem o pedagogiku obecně a osobnost Jana Amose Komenského zvláště. Co vás na něm fascinuje a kdy začal váš zájem o jeho osobu?

Můj zájem byl ovlivněn i tím, že pocházím z kraje Komenského, z jihovýchodní Moravy, která je na osobnost Komenského patřičně hrdá. Více jsem se jeho osobností začala zabývat v Uherském Brodě. Komenský patří k nejvýraznějším českým a světovým myslitelům a myslím si, že stále máme vůči němu jako společnosti velký dluh, byť jméno *Komenský (Comenius)* rezonuje v řadě zemí světa. Jeho život a dílo se stalo součástí nejen dějin české vzdělanosti, ale bez nadsázky lze říci, že i součástí evropských a světových dějin. Představuje jeden z vrcholů výchovného a nápravného lidského snažení, je také směrodatným uvedením do základních problémů evropské společnosti a jejich řešení, a to v dramatické době, kdy se převratně měnila Evropa i celý svět. Z jeho děl poznáváme nadčasovou snahu o společenskou zodpovědnost, aktivní touhu zlepšit svět vzděláváním všech lidí bez rozdílu. Komenského systém všeobecného vzdělávání se stal opravdovou revolucí ve vyučovacích metodách. To vše vznikalo v průběhu jeho dramatického života, často naplněného bolestí a ztrátami. Tento humanista se však postavil k problémům čelem a šel dál za svým životním cílem.

Navíc to byl člověk s nesmírně bohatým a pestrým, nelehkým osudem a životem, námět na dramata, romány či filmy. A co toho za život stihl napsat i procestovat, to je až neuvěřitelné... Jak to vidíte vy?

Jak je známo, Komenský (stejně jako členové jeho rodiny) se stal členem Jednoty bratrské a později byl jmenován jejím biskupem. Jako mladý člověk byl vyhnán ze země; musel se ukrývat po neúspěšném českém stavovském povstání a prohrané bitvě na Bílé hoře a následně exekuci české inteligence na Staroměstském náměstí. Od roku 1627, kdy bylo uzákoněno pouze jedno náboženství, katolické, nemohl se do rodné země již nikdy vrátit, a proto působil postupně v zemích s náboženskou tolerancí: Polsku, Anglii, Švédsku, Sedmihradsku, Nizozemí, kde také zemřel. Ztratil své první dvě manželky, dva syny z prvního manželství, často strádal nedostatkem financí a podpory. Během této krušné doby napsal více než dvě stě děl většího či menšího rozsahu. Některá z nich byla pozitivně přijímaná již v 17. století (například *Dvěře jazyků otevřené*, *Orbis pictus*, *Schola ludus*) prá-

vě pro své novátorství v oblasti vzdělávání a výchovy. Jeho knihy se dodnes překládají do mnoha světových jazyků a inspirují vědce a politiky k využívání k ušlechtilým cílům. Nejčastěji překládaným dílem je *Labyrinth světa a ráj srdce*. Jedno Komenského dílo se stalo i součástí české politiky – *Kšaft umírající matky Jednoty bratrské*, které napsal česky a vydal v roce 1650 v Lešně. Autor tímto spisem reagoval na uzavření Vestfálského míru (1648), kterým byla oficiálně ukončena třicetiletá válka (1618–1648). Tehdy zemřely poslední naděje na návrat do vlasti všech nekatolíků včetně Komenského. Tato dojemná touha jej neopouštěla až do konce života.

Co naleznou čtenáři například ve vaší knize *Jan Amos Komenský v kostce: malá encyklopedie českého génia staletí*? (pozn. red.: viz recenze Čtenář, 2021, č. 4, s. 150)

Měla jsem při psaní na paměti, že jako žákovi a pak i v dospělém věku mi často při čtení o životě a díle Komenského unikaly vazby na konkrétní osobnosti a charakter doby, ve které Komenský žil. Chtěla jsem, aby lidé pochopili, v jaké době žil, proč napsal to či ono dílo, souvislosti s potřebami společnosti. Sám chápal, že systém vzdělávání není dobrý a že je třeba změnit způsob vzdělávání a fungování společnosti. Pro přehlednost a srozumitelnost děje je kniha rozdělena do kapitol podle životních událostí Učitele národů. Aby text nebyl zatížen řadou faktů, vytvořila jsem hesla podávající podrobnější údaje o nejdůležitějších osobách, které Komenského ovlivnily, a místech zmíněných při výkladu jeho života a díla. Také jsem se snažila vysvětlit vybrané pojmy a historické události a vytvořila aktuální genealogickou tabulku J. A. Komenského. V knize čtenář také naleznou úryvky z jeho korespondence s tehdejšími vzdělanci, s mecenáši a přáteli – tím se může přenést do světa Komenského. V knize jsou též ukázky z některých jeho děl.

A ve vašich *Dějínách Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského*?

Byla zpracována s ohledem na blížící se 130. výročí vzniku muzea (1892–2022). Snažila jsem se zachytit „pády a výšky“ Pedagogického muzea J. A. Komenského v historickém kontextu. Tato instituce neměla vždy na různých ustláno a problémy z oblasti sbírkotvorné činnosti z druhé

poloviny 20. století se nám svým způsobem promítají do naší činnosti dodnes. Popisují i tragický dopad nutného přestěhování muzea z Valdštejnského paláce kvůli uvolnění prostor pro Senát. Chtěla jsem poukázat na to, jaký význam má pedagogické muzeum pro současnost a jak je důležité chránit a pečovat o pedagogický odkaz učitelů, kteří razili „cestu“ za lepším vzděláváním. Samotná Pedagogická knihovna J. A. Komenského, která vznikla v roce 1919, je jedinou takto specializovanou knihovnou v České republice. Její fond má v současnosti téměř půl milionu svazků. Zmiňuji nejdůležitější akce či projekty, které napomáhají pochopit dějiny pedagogiky nebo podpořit vzdělávání v paměťových institucích a knihovnách. Je však smutné,

že se v ČR stále zmenšuje počet těch, kteří znají a mohou učit historii tisícileté vzdělanosti českého národa. Nechci však skončit smutným konstatováním. Mám radost, že se z NPMK stala významná instituce, zahrnující muzeum i knihovnu, ve které se scházejí odborníci, badatelé či knihovníci z celého světa. Získala též řadu ocenění, naposledy prestižní Medaili J. A. Komenského od Briona Grigsbyho, rektora Moravian College z Bethlehemu v USA, jako symbol úcty k našim aktivitám i ve vztahu k osobnosti Komenského.

Děkuji za rozhovor a přeji vám, aby minimálně výročí vzniku muzea proběhlo důstojně. A samozřejmě také, aby vás i nadále neopouštěla tvůrčí autorská invence.

MILAN VALDEN | Milan.Valden@nkp.cz

Události

Konference LIBER 2021

Libraries and Open Knowledge: from vision to implementation (*Knihovny a znalosti: od vize k realizaci*) byl podtitul 50. výroční konference LIBER Asociace evropských vědeckých knihoven (<https://liberconference.eu/>). Online setkání, které se uskutečnilo ve dnech 23.–26. 6., pro letošní rok hostila Belgrade University Library Svetozar Markovic. Cílem každoroční konference je identifikovat nejnáléhavější problémy vědeckých knihoven, sdílet informace a nápady, jak tyto problémy řešit, určovat trendy a budoucí vývoj a představit novinky v oboru.

Program byl vskutku nabitý. Tři dny nabídl velké množství přednášek, workshopů, prezentací, panelových diskuzí a virtuálních setkání. Všechny tyto aktivity se soustřeďovaly okolo témat, jako jsou *digital humanities*, *open science*, *open data*, *citizen science*, *open knowledge*, a společně hledaly odpověď na otázku, jaké vědecké a univerzitní knihovny budeme v budoucnu potřebovat.

Představeny byly různé platformy a projekty zaměřené na oblasti, jako je bibliometrie, citování, otevřené vědění, a také používané při podpoře studentů i vědců a jejich výzkumů. Mnohé z nich vznikají v mezinárodních týmech, což přináší tolik potřebnou diverzitu a jistý nadhled.

Úvodní příspěvek od **Toma Tasovace** (Belgrade Center for Digital Humanities) se věnoval transformaci knihoven z „archivu a chrámu vědění plného fyzických objektů“ k instituci, která spravuje digitální sbírky, kde text nebo obraz není jen objektem, ale službou, která není statickou entitou, ale interaktivním prostorem. Nad zdigitalizovanými dokumenty je třeba „stavět“ další vrstvu, která je bude obohacovat o poznámky, kontext, anotace, vysvětlivky či propojení se souvisejícími dokumenty.

Liisa Nápärä z finské národní knihovny poukázala na to, že ne všichni uživatelé digitálních sbírek jsou také dostatečně digitálně gramotní, aby uměli využívat všech možností těchto databází. Zde je důležitá role knihoven, které by se měly věnovat nejenom vytváření digitálních sbírek, ale dbát na jejich uživatelskou přívětivost a soustředit své síly také do vzdělávání jejich uživatelů.

Eva Méndez, expertka na metadata a digitální knihovny, se ve svém příspěvku zabývala perspektivou otevřeného vědění ve srovnání s různými přístupy. Zdůraznila také výzvy, které před vě-

deckými knihovnami stojí do dalších let, zejména co se týká spoluvytváření výzkumného prostoru založeného na sdílených znalostech a odstranění bariér pro uživatele.

Součástí konference byla také příprava strategie asociace LIBER na roky 2023–2027. Bylo ustanoveno šest prioritních oblastí pro rozvoj vědeckých knihoven:

- Trusted hub (*důvěryhodný rozcestník*): spolupráce na lokální, národní i mezinárodní úrovni, knihovny jako facilitátoři.
- State-of-art-services (*nejmodernější služby*): budování kolekcí, vydávání publikací, kurátorství informací a metadat, služby relevantní interním i externím uživatelům.
- Shaping open science (*formování otevřené vědy*): rozvíjení a spravování *Open science* ve spolupráci s výzkumníky a vědeckými knihovnami.
- Upholding rights & values (*dodržování pravidel a hodnot*): uvnitř i vně komunity.
- Space for dialogue (*prostor pro dialog*): fyzický i virtuální prostor pro setkávání mezi jednotlivci i skupinami.
- Open to society (*otevřenost vůči společnosti*): vědecké knihovny budou hrát klíčovou roli ve zpřístupňování vědy společnosti a zapojení společnosti do vědy.

Konference nabídla pohled do mnoha evropských vědeckých knihoven a jejich projektů. Účastníci se dozvěděli, jaká témata v těchto knihovnách rezonují, a mohli načerpat mnoho inspirace pro svoji další práci.

Příští konference LIBER se uskuteční 6.–8. 7. 2022, tentokrát pod taktovkou Knihovny Univerzity Jižního Dánska (SDU).

MICHAELA MRÁZOVÁ | mrazova@svkos.cz

Kronika

Vzpomínka na Andělu Tomanovou

Paní Tomanová se svou sestrou Květou Kasalovou v knihovně v Želivě, kde společně v posledních letech působili. Paní Kasalová v této činnosti nyní pokračuje sama...

Ve středu 9. 6. 2021 zemřela v kruhu své rodiny paní Andělu Tomanová, výrazná knihovnická osobnost působící na Vysočině. Narodila se 16. 4. 1943 v kraji Žďárských vrchů v Poličce a v deseti letech se s rodiči i bratrem přestěhovali do Želiva, kde prožila zbytek svého dětství až do dospělosti a následně třetí třetinu svého života.

Absolvovala Střední knihovnickou školu v Praze a poté nastoupila jako metodička v Městské knihovně v Pacově. Zde setrvala do roku 1964, kdy odešla na mateřskou dovolenou. Od roku 1967 se knihovnické činnosti věnovala jako vedoucí Městské knihovny v Humpolci, kde pracovala a také žila dlouhých sedmáct let. V roce 1984 se stala ředitelkou Okresní knihovny v Pelhřimově; po delimitaci – vedoucí městské knihovny. Setrvala zde až do roku 1999, kdy odešla do důchodu.

Od roku 1990 byla činnou členkou jihočeské regionální odbočky SKIP. Přes deset let působila v regionální komisi soutěže *Vesnice roku* v Kraji Vysočina. Každoročně vyřizovala stuhu udělovanou

vítězné knihovně v celostátní soutěži *Knihovna roku* a stejně tak i pro vítěznou jihočeskou knihovnu.

Vedle práce profesionální knihovnice se od roku 1987 věnovala i místní knihovně v Želivě jako dobrovolná knihovnice. Malá venkovská knihovna se pod jejíma rukama přeměnila na skutečné kulturní a informační centrum obce. V listopadu 2003 získala Místní knihovna v Želivě titul *Knihovna Vysočiny*. V roce 2004 se paní Tomanová zasadila o změnu jejího názvu na Knihovnu Josefa Čapka. Ve své obci vydávala *Želivské ozvěny*, spolupředávala Masopusty, Pohádkový les pro děti a Noční les pro dospělá. Několik volebních období byla také členkou obecního zastupitelstva.

V roce 2004 obdržela v Jindřichově Hradci od SKIP ČR Cenu českých knihovníků. Její poctivý a aktivní přístup pozitivně ovlivnil a inspiroval řadu dobrých knihovníků. Knihovny díky ní získaly věrné a spokojené čtenáře, kteří se do knihovny vždy rádi a s důvěrou vraceli.

MARKÉTA KULÍKOVÁ | region@knih-pe.cz

Foto: archiv rodiny Tomanových

Kafkovské pátrání po Štefánikovi

ŠLAJCH, Václav, Gabriela KYSELOVÁ a Michal BALÁŽ. *Štefánik*. Praha: Labyrint, 2021. 200 s. ISBN 978-80-88378-06-8

Milan Rastislav Štefánik (1880–1919) – muž z kanonické trojice otců zakladatelů Československa. Osud mu vyměřil nejkratší čas, výsledků svého státotvorného snažení se prakticky nedožil, jeho naturel by dost možná neobstál v politické praxi všedních poválečných dnů. Přesto (nebo právě proto?) stále přitahuje pozornost. Nově třeba v komiksově novince s lakonickým názvem *Štefánik*.

Svazek se nesnaží být pouhým naučným přehledem ve stylu „osobnost se narodila roku...“, během života vykonala toto...“, zemřela roku...“ Průvodcem vyprávění je překvapivě sochař Bohumil Kafka, mj. autor jezdeckého monumentu tyčícího se nad vrchem Vítkov na Žižkově. Kafka je v knize vystaven dvěma výzvám. Předně vybudovat velkolepou skulpturu Štefánika, čemuž obětuje dlouhé roky. A při tvorbě díla se sám snaží zodpovědět si otázku: Kdo vlastně byl Štefánik? Oba úkoly jsou skoro nesplnitelné. Zvláště tázání po osobnosti slovenského státníka vhání Kafku do situací takřka... kafkovských. Byl to hlavně hrdina? Nebo také manipulátor? A nakolik byl snilek, či pozér? Čím přibývá svědectví o tomto vojákovi a vědci, tím je výsledný obraz nejasnější.

Pro čtenáře méně obeznámené s historií bude asi překvapením, že vztahy Masaryka s Benešem nebyly k jejich slovenskému protějšku zdaleka idylické. První prezident republiky podle komiksu rád využíval Slovákových diplomatických kontaktů, jinak si ale od svého dávného univerzitního studenta udržoval určitý odstup. A Beneš se se Štefánikem lidsky i myšlenkově zcela míjel. Právě karamboly mezi těmito dvěma osobami patří v komiksu k nejlepším místům. Třeba v jednom momentu, po dlouhých rokováních o aktuálních problémech, Štefánik nadhodí u společného jídla s Benešem jako téma hovoru státotvorné uspořádání v budoucí svobodné zemi a netají se přitom svým nadšením pro konstituční monarchii. Násle-

duje obrazový panel s Edvardem Benešem. Ten nic neříká, ale výraz jeho očí i tváře prozrazuje vše: směs smutku, studu, rozčarování, lítosti. Za takhle zvládnutý okamžik herci dostávají filmové ceny. A pak už jen následují dva obrázky mlčících mužů u večeře. Neodděluje je ani tak deska jídelního stolu, jako spíš názorová propast.

Na popsané epizodě je dobře vidět, jak recenzovaná kniha šetří s textem. Čtenáře až zarazí množství celých stránek zcela nebo téměř bez dialogů. To je velké plus oproti jiným životopisným komiksům, do kterých se tvůrci občas snaží necitlivě naroubovat takřka celé pasáže z dějepisných knížek. Místo slov autoři Štefánikův příběh více vypráví kresbou ve velkých panelech. Obojí je přitom úsečné a energické, bez zbytečných ornamentů. Ve vyznění scén svou roli hraje i použití barev. Jednotlivé části jsou obvykle laděny do dominantních tónů několika mála barev. Ty jsou někdy podkladem pro expresivní výbuchy třeba rudé či žluté, které zesilují emotivní účinek zachyceného hněvu nebo ataků bolesti, kterými Štefánik dlouhodobě trpěl. Kniha se nebojí komunikovat i prostřednictvím vizualizovaných představ a snů jednotlivých postav. Občas i fantasmagorické snění dokáže pojmut dané téma lépe než realistický výjev. A aby toho nebylo málo, komiks co chvíli promyšleně rytmicky skáče z jedné doby a lokace do druhé. Člověk se tak ocitá v tropickém ráji Tahiti i na bojištích první světové války, odkud je to jen pár stránek do Prahy první republiky či na diplomatickou misi po americkém kontinentu.

Na scénáři *Štefánika* pracovala dvojice autorů, Michal Baláž a Gabriela Kyselová, pět let. Baláž je navíc podepsán i pod filmových scénářem výtvarně originálního snímku *Cesta do nemažna z předminulého roku*. I toto dílo zpracovává osudy slovenského zakladatele Československa. Jen stěžejní linku sochaře Kafky z komiksu přebírá téma

okouzlení filmem na začátku minulého století. Ostatně i název snímku přímo odkazuje na slavný trikový opus režiséra George Mélièse. V obrázcích grafického románu *Štefánik* se dá rozpoznat styl Václava Šlajcha. Tento vysokoškolský pedagog z Fakulty designu a umění Ladislava Sutnara se kresleným seriálům věnuje dlouhodobě. Z knižně vydaných prací stojí za připomenutí historický příběh Luboš Jednorozec v publikaci *Ještě jsme ve válce* nebo z poslední doby jeho snové grotesky ve sborníku *Rychlé šípy a jejich úžasná nová dobrodružství*. Řada lidí má ještě v paměti Šlajchův plakát k filmovému muzikálu *Tři bratři*. Knihovníci si zas mohou vzpomenout na jeho vizuál ke 120. výročí Městské knihovny v Praze, kterému dominovala kresba kolesového parníku zaplněného bezpočtem postav a postavíček české i světové literatury.

Knihu *Štefánik* uzavírají krátké životopisné mailonky hlavních aktérů děje z politických, uměleckých, společenských a vojenských kruhů. Tožný postup zvolila před lety komiksová série *Češi*, pojednávající o našich historických milnících z let 1918 až 1993. V recenzované novince se můžete dočíst, že Štefánikova snoubenka a jedna jeho spolupracovnice zemřely vlastně nedávno – až v osmdesátých letech 20. století, což překvapivě zpřítomňuje vyprávění zdánlivě starých událostí. Avšak témata knihy, jako je role jedince v dějinách, mezilidské konflikty slavných či stavění i bourání pomníků, jsou ze své podstaty nadčasové. O tom se mohou přesvědčit čtenáři u nás, kde kniha vyšla v péči nakladatelství Labyrint, ale i u našich východních sousedů, kde slovenskou verzi současně vydalo nakladatelství Slovart.

JAN SAMOHEJL | jan-sam@post.cz

Události

Patnáct let příměstského tábora litvínovské knihovny

Foto: archiv MěK Litvínov

Letos děti navštívily i zoo v Děčíně

První ročník příměstského tábora pro malé čtenáře se uskutečnil ke stému výročí založení litvínovské knihovny v roce 2006. *Patnáct let uteklo jako voda a náš tábor slaví patnácté narozeniny. Děkuji všem dětským knihovnicům, kteří se na přípravě a realizaci všech táborů podíleli. V knihovně to není běžná aktivita a já jsem ráda, že mám tak šikovně lidi, kteří umí tuto akci s dětmi podniknout, vzpomíná ředitelka knihovny Marcela Güttnarová.*

Letošní tábor byl plný pohybu, zážitků a dobrodružství. V pondělí vyjelo třicet dětí do nového teplického Cirkus parku, kde se do sytosti vyřádily na nejrůznějších motorických atrakcích. V úterý se jely vlakem podívat na zvířátka do zoologické zahrady v Děčíně. Největším miláčkem dětí se stal krásný huňatý medvěd. Středu strávily v Litvínově, kde navštívily interaktivní výstavu Malý princ na zámku. Zde se projely na lišce, zjistily, co je baobab za plevel a již si nikdo z nich nesplete klobouk se slonem

sežraným hrozným. Táborníci také nahlédli do zákulisí Docela velkého divadla. Ochetní herci jim ukázali, jak se pracuje s různými loutkami a rekvizitami, a děti si mohly samy vše vyzkoušet. Ve čtvrtek se výletníci osvěžili v Aquacentru v Teplicích. Pátek proběhl v knihovně, kde si knihovníci pro děti připravili závěrečný fotokoutek, různé hry a soutěže.

„Úsměvy dětí mi prozradily, že to byl další skvělý tábor. Jsme moc rádi, že pro naše malé čtenáře můžeme každý rok připravit týden zážitků. Rád bych tímto poděkoval městu Litvínov, které naše aktivity podporuje již patnáct let. Pokud nyní litujete, že se vaše dítě na knihovnický tábor nedostalo, nevěšte hlavu. Pro děti pořádáme spoustu dalších krásných akcí. Aby vám žádná neutekla, sledujte naše webové stránky knihovna-litvinov.cz a facebook Městské knihovny Litvínov. Od září zase začínáme, říká Vladimír Kraft, vedoucí dětského oddělení.

VLADIMÍR KRAFT | kraft@knihovna-litvinov.cz

Dolní Břežany jsou místem, kde se dobře žije i čte...

Dolní Břežany jsou obec ležící na jižním okraji hlavního města Prahy, která za poslední roky prošla zásadní vizuální proměnou, nemající v našich poměrech obdoby. Její současná tvář je nesporně zásluhou vedení obce, které se dlouhodobě a koncepčně zabývá kultivací veřejného prostoru a při realizaci nových projektů klade důraz na architektonické a urbanistické hledisko. Jedním z počínů, který smysluplně a cíleně zapadá do výše zmíněné strategie, je budova Kulturního a informačního centra, v níž se nachází nová knihovna.

Nově vzniklé stavby v obci jsou hojně oceňovány v architektonických soutěžích a studenti tohoto oboru si tu podávají dveře. Ducha a tvář obce pak do značné míry ovlivňuje také keltská historie lokality a akademické prostředí dvou prestižních laserových center, ELI a HILASE. O Dolních Břežanech se často mluví jako o vědeckém městečku a zaslechnout tu cizí jazyk není nic výjimečného. Obec se stala v tom nejlepším slova smyslu dobrou adresou.

Spojení starého a nového – knihovna v kontextu obce

Nová knihovna je dalším logickým krokem více než dvě dekády trvajícího procesu, na jehož začátku stála realizace náměstí a parku. Náměstí Na Sádkách totiž vzniklo na místě původní nevhledné skládky. Nové centrum obce, tvořené

komplexem bytových domů s komerčními prostorami v přízemí, našlo inspiraci v italských piazzetách a otevřených traktech s množstvím zeleně a míst k posezení. Dnes tvoří přirozenou dominantu a srdce obce. Téměř ruku v ruce se rodil volně navazující šestihektarový Keltský park s rybníky, tvořící klidovou a relaxační oblast v samotném centru. Park vznikl rekultivací skládky zeminy a zbytků rybníků. Jeho základním kompozičním motivem je pravotočivá spirála, významným prvkem prostoru je pak Keltský kříž, vztyčený na kopci v ose náměstí, odkazující na prehistorický symbol spojení materiálního a duchovního, starého a nového.

Spojení pro Dolní Břežany signifikantní, pro nové obyvatele lákavé. Dolní Břežany začaly získávat svoji tvář a obyvatel začalo přibývat. Tak i jejich přirozených potřeb. Vzdělávat se, pracovat, bavit se... I ty obec vyslyšela a důkazem toho je nová škola, školka, základní umělecká škola, sportovní hala, zrekonstruovaný arcibiskupský zámek, dvě špičková fyzikální pracoviště světového rozměru, pivovar navazující na dávnou tradici a v neposlední řadě právě kulturní a informační centrum.

Zázemí pro knihovnu – uprostřed dění

Centrum vzniklo rekonstrukcí souboru původních budov v centru obce, z nichž nejstarší spadají do 16. století. Přestože budovy nebyly památkově chráněny, přistupovali autoři (archi-

tektionické studio MFA, s. r. o., resp. in.Spira Group, s. r. o., v čele s Michalem Fisherem) k jejich proměně s maximální citlivostí a snahou zachovat nebo obnovit původní prvky. Důraz se kladl na jednoduchost řešení a přírodní komponenty. Dvoufázová rekonstrukce probíhala v letech 2014–2019 a přinesla prostory pro množství aktivit.

V prvním sledu bylo opraveno levé křídlo, které se v roce 2015 stalo zázemím pro Regionální informační centrum a muzejní expozici s vazbou na keltské oppidum Závist. Návštěvníkům přibližuje tuto národní kulturní památku a mimořádně bohatou historii osídlení od pravěku po dnešek. Muzeum mapuje i objevy a metody práce archeologů na kopci Hradiště v oblasti Závisti a Šancí. Ve vyšších patrech levého křídla se nacházejí klubovny pro spolkové aktivity a v podkroví multifunkční sál, který slouží nejen jako biograf.

Z pohledu čtenářů byla důležitější fáze druhá, dokončená v létě 2019. Ta přinesla místním novou knihovnu v přízemí historické budovy, prostory pro mateřské centrum, fungující v naší obci už více než patnáct let, a nádhernou komunitní zahradu navazující na krajinný koncept obecních parků. Zahrada s venkovní kuchyní, dětským hřištěm, záhony pro potřeby školy a pódium slouží jako místo konání mnohých – nejen kulturních – akcí a lze si ji také pronajmout k rodinným, školním či firemním akcím.

Stavba dokončena – přípravy mohou začít

Pokud bychom za bernou minci brali vytvoření projektu rekonstrukce budovy kulturního centra, pak se o knihovně přemýšlelo už v roce 2009. Skutečnost je ale taková, že potřeby, nápady a možnosti na využití budovy se skládaly teprve v průběhu času tak, aby postupně do sebe všechno skvěle zapadlo. Nová knihovna s čítárnou tak v kontextu svého prostředí nemohla být jiná než komunitní. To jí bylo dáno do vínku dřívě, než se její dveře otevřely.

A co tedy zářiovému otevření v roce 2019 bezprostředně předcházelo? Zhruba tři měsíce příprav. Knihovnu jsme zakládali na zelené louce, nebylo tedy co stěhovat, optimalizovat, měnit, vylepšovat, nebylo s čím srovnávat. (Ale našlo se několik současných věrných čtenářek-pamětnic, které zavzpomínaly na „předchůdkyni“ knihovny,

kdysi provozovanou v prostorách obecního úřadu.) Bylo však třeba se inspirovat, sbírat informace a vzdělávat se...

Jelikož je naše obecní knihovna svojí formou příkladem knihovny neprofesionální, zvolili jsme si (a dobře jsme udělali) za svého patrona knihovnu v rámci Středočeského kraje, a to Knihovnu Jana Drdy v Příbrami. A protože ani knihovnice není knihovnicí z titulu profese (a není ani knihovnicí na plný úvazek), byl vstřícný, věcný a laskavý dohled mentorek z Příbrami důležitým faktorem administrativně hladkého a přitom stále optimisticky nadšeného rozjezdu. Zmínku si zaslouží i knihovna z blízké Zvole, která se v mnohém stala zdrojem dobrých rad, postřehů a nápadů. Zhruba od dubna tak probíhalo seznamování s procesy, postupy a praktikami profese knihovnické (pronikání do záludností katalogizace a trénování zručnosti v balení knih) a závěrečné ladění vnitřních dispozic knihovny s ohledem na připomínky zkušenějších.

Jak naše knihovna vypadá? Oč jsou prostory knihovny menší, o to jsou působivější. Místnost o rozloze padesáti metrů čtverečních disponuje krásným klenutým stropem a obloukovým proskleným vstupem, který vizuálně propojuje vnitřní prostory s nádvořím a zahradou. Interiérové vybavení bylo záměrně voleno tak, aby působilo moderně a minimalisticky, bylo funkční, ale nepřebíjelo autentický dojem z místa. Důraz se kladl na pohodlnost, vyzývající k posezení a navození pocitu domácí pohody. Od začátku jsme počítali

s možností občerstvení. Vybavení je částečně z dílny truhlářů a v našem případě i uměleckého kováře, sedací nábytek i variabilní úložné prostory pocházejí ze známého nábytkářského řetězce. Již zmíněná povaha a velikost naší knihovny umožňuje velkou kreativitu a osobní rukopis, což ji v dobrém činí neotřelou.

Knihovna otevřena

Zcela podle plánu jsme hned po pracovních prázdninách přivítali první čtenáře. Knihovna v tom okamžiku nabízela něco kolem (dnes úsměvných) patnácti set svazků. Základ tvořily knihy z příbramských výměnných souborů, ale měli jsme už i nemalé množství vlastních. První výpůjčky jsme zaznamenávali ručně, ale tak rychle, jak rostl zájem a počet čtenářů, podařilo se i díky dotacím z Ministerstva kultury provoz modernizovat. Velmi záhy jsme zprovoznili online katalog a služby s ním spojené a všechno začalo vypadat profesionálně.

Od prvních dnů bylo jasné, že knihovna má u nás své místo. Velmi rychle si do ní našli cestu školy, školky a čtenáři všech generací. Mezi první návštěvníky patřili školáci, kteří si oblíbili odpolední posezení u čaje a čtení natolik, že knihovna začala – s trochou nadsázky – suplovat odpolední družinu. Klidná dopoledne přitáhla maminky s malými dětmi a seniory, specifickou skupinu tvoří hlídací babičky a tety doprovázející děti na kroužky do mateřského centra. Vítají možnost strávit čekání na ně u kávy, časopisu nebo v družném hovoru. Ve čtvrtek je knihovna otevřena dlouho do večera tak, aby se mohli zastavit hosté biografu, a první soboty v měsíci zase preferují tatínky s dětmi. A kosmopolitní povaha naší obce k nám nasměrovala i rodiny vědců pracujících na výzkumných projektech, takže také beletrie v anglickém jazyce si tu našla své místo.

Úspěšný rozjezd knihovny je souhrou mnoha faktorů. Správné načasování, skvělá poloha, spolehlivé příbramské zázemí, díky němuž čtenáři záhy zjistili, že ač je náš knižní fond nesrovnatelně menší, než jsou zvyklí u pražské městské knihovny, máme zajímavé portfolio, na novinky se u nás nečeká věčně a dokážeme sehnat „nesehnatelné“. Zároveň je však nutno konstatovat, že počet knih za dva roky fungování enormně narostl, a to z velké části i zásluhou velkorysé štědrosti místních. Ti jsou nejen štědrí, ale

Komunitní zahrada se změnila ve „svět čtenářů“ a očekává své adepty... (červen 2021)

také osvědčení, a tak mnohé myšlenky na rozvoj knihovny přicházejí od čtenářů samotných – a to je skvělé!

Knihovnu při slavnostním otevření pokřtili herečka Ljuba Krbová a spisovatel Ondřej Neff, manželé a místní patrioti, svým interpretačním čtením Ondřejovy autorské povídky *Konec dobrý, všechno dobré* a všechno se krásně rozběhlo tím správným směrem. Knihovna zažila své první Vánoce a nedlouho po nich jako reminiscence na povídku Onřeje Neffa nastal jarní pandemický útlum. Uzavřená knihovna se změnila v centrum distribuce roušek a dezinfekcí, místo konzultací a pomoci. Jako z knížek Ondřeje Neffa... Doba dlouhá, obtížná pro všechny. Postupné fáze rozvolňování a zpříšňování provozu vzaly naší nové knihovně bezmála rok. Ale ne všechno bylo špatné. Zjistili jsme, že knihy jsou důležité, že chybí školákům i starším, že pomáhají situaci zvládnout, být nad věcí a zachovat si zdravou mysl. Kdykoliv to jen trochu šlo, umožnili jsme čtenářům dostat se k nim. Jak vděční jsme byli i za to, že jsme včas stihli zprovoznit knihovní systém umožňující online rezervace a nastartovat projekt e-knih. Oboje si svou existenci v době pandemie více než obhájilo.

Pomalu se dostáváme do původního tempa. Důkazem budiž i krásná akce pasování prvňáčků na čtenáře. Komunitní zahrada vytvořila úžasnou kulisu Světa čtenářů a na chvíli se zdálo, že už je všechno tak, jak má být. Že se můžeme vrátit v čase a začít plánovat a realizovat, třeba myšlenku book sharingu nebo human library... I když – tu už tady vlastně provozujeme od začátku!

JARMILA VIDOVÁ | vidova@dolnibrezany.cz

Foto: obec Dolní Břežany

Ze světa

Zdroje jsou dostupné v Knihovně knihovnické literatury Národní knihovny ČR.

Veřejné knihovny v německém Sasku připravují společnou průkazku do knihoven, díky které bude možné si okamžitě vypůjčit e-media zdejších knihoven, ale také digitálně platit své poplatky. Ukazuje se, že náročné je získat souhlas jednotlivých zřizovatelů knihoven – měst a obcí. Tvorbu aplikace, která umožní vznik průkazky, také ovlivňuje komplikovaná legislativa. Městské a venkovské oblasti v Sasku se velmi liší. Města tvoří významná kulturní centra a zřizují velké veřejné knihovny, zaměstnávají 45 % knihovníků na plný úvazek a obsluhují 34 % saské populace. Ostatních 66 % saské populace žije v pěti venkovských kulturních oblastech a zřizuje 169 veřejných knihoven. Zatím jsou značné rozdíly mezi městy a obcemi v oblasti digitálních služeb a digitální gramotnosti. V roce 1994 byl založen Saský institut pro komunální zpracování dat. Cílem jeho aktivit je optimalizace využití IT v Sasku a také implementace zákona o zlepšení online přístupu k administrativním službám (platný od roku 2017); do konce roku 2022 má zdigitalizovat státní správu a samosprávu v Sasku. Digitální průkazka do knihovny se má stát jednou z aplikací ve smyslu uvedeného zákona a osobní návštěvy úřadů se mají stát minulostí. Institut byl pověřen implementací a spoluprací s městskými knihovnami. To bude vyžadovat značné náklady pro zřizovatele knihoven a specializované technické řešení celé operace. Aplikace by měla být vytvořena v průběhu roku 2021.

(BuB Forum Bibliothek und Information – Jahrgang 73, Nr. 4, 2021, s. 158–159)

Na Univerzitě Dar es Salaam v Tanzánii proběhla rozsáhlá bibliometrická studie mezi postgraduálními studenty, která zkoumala metodologii výzkumu a zjistila nedostatečné využití v aplikaci konceptů této metodologie. Pokročilé kvalitativní a kvantitativní analýzy dat studenti využívají nedostatečně. Výzkum je zásadní pro identifikaci, řešení sociálních problémů a rozšiřování znalostí nejen v Tanzánii. Výzkumné dovednosti a competence jsou důležité pro výchovu kvalitních absolventů univerzit, kteří dokážou prokázat kritické myšlení a kreativitu. Generování platného a spolehlivého výzkumu vyžaduje pečlivé plánování, výběr metod

výzkumu a dodržování akceptovaných postupů. Významnou roli zde mohou hrát knihovny. Ty ovšem požadují dostatečné financování k zajištění nezbytných informačních zdrojů, technologických zařízení a finance pro celoživotní vzdělávání svých zaměstnanců. Univerzitní knihovny v Tanzánii jsou značně podfinancované, i když byl založen speciální fond (TETFund) pro finanční podporu vysokoškolských institucí. Akademické knihovny jsou hlavní podpůrnou infrastrukturou pro výuku, výzkum a šíření výsledků vědy. Fond TETFund se ovšem ve složitě ekonomické situaci Tanzánie více zaměřuje na finanční podporu sociálně slabých studentů a podpora univerzitních knihoven je nedostatečná.

(IFLA Journal – Volume 47, Number 2, June 2021, s. 129–141)

Jedním z hlavních oddělení Rakouské národní knihovny je Odbor akvizice a zpracování knihovních fondů. V Rakouské národní knihovně má zvláštní význam. Na všechna média, která uchovává tato knihovna, se vztahuje zákon, podle kterého musí všichni vydavatelé v Rakousku povinně zaslat povinné výtisky všech dokumentů. Rakouská národní knihovna je tak kulturní paměť republiky. Odbor akvizice a zpracování knihovních fondů ročně „vyprodukuje“ cca 40 000 nových dokumentů do depozitářů knihovny. Je rozdělen do tří oddělení (akvizice médií, indexování předmětů, knihařská dílna) a pracuje zde 55 zaměstnanců. Jedním z hlavních úkolů je získávání takzvaného archivního výtisku, který knihovna získává od roku 1922 a od roku 1946 je důležitou součástí Rakouské národní bibliografie. Dnes je tato rakouská bibliografie pochopitelně v online podobě a je důležitým referenčním dílem pro všechny rakouské knihovny. Nákup zahraničních knih zajišťuje aktuálnost a rozmanitost knihovních fondů. Nejen knihovníci, ale také čtenáři mohou dávat návrhy na zakoupení knih do fondu knihovny. Velkou roli v akvizici hraje také mezinárodní výměna, která byla v období studené války se zeměmi východního bloku složitá. Díky činnosti knihařské dílny se knihy restaurují a všechna média nesou rázítka vlastnictví Rakouské národní knihovny.

(Magazin der Österreichischen Nationalbibliothek – Nr. 1, April 2021, s. 20–21)

Před 150 lety, **1. 11. 1871**, se narodil americký básník a prozaik **Stephen Crane** († 1900), který se proslavil románem *Rudý odznak odvahy* z období americké občanské války.

Před 100 lety, **1. 11. 1921**, se narodila **Ilse Aichingerová** († 11. 11. 2016), rakouská spisovatelka, která patřila mezi nejvýznamnější představitelky německojazyčné poválečné literatury; česky vyšly výběry z díla *Kde bydlím a Vrabec v hrsti*.

Před 110 lety, **2. 11. 1911**, se narodil řecký básník **Odysseas Elytis** († 1996), nositel Nobelovy ceny za literaturu; česky vyšel výběr z jeho básní pod názvem *Bláznivý granátovník*.

Před 120 lety, **3. 11. 1901**, se narodil a před 45 lety, **23. 11. 1976**, zemřel francouzský spisovatel a politik **André Malraux**, který ve svých románech předznamenal existencialismus; nejznámější je *Lidský úděl*, odměněný Goncourtovou cenou; působil ve funkci ministra informací a ministra kultury.

Před 100 lety, **6. 11. 1921**, se narodil americký spisovatel **James Jones** († 1977), vítěz Národní knižní ceny za románový debut *...až navěky*, podle něhož vznikl slavný oscarový film u nás známý pod názvem *Odtud až na věčnost*; česky vyšel také další válečný román *Tenká červená linie*, taktéž úspěšně zfilmovaný.

Před 210 lety, **7. 11. 1811**, se narodil český spisovatel, historik a právník **Karel Jaromír Erben** († 21. 11. 1870), sběratel českých lidových písní a pohádek, autor básnické sbírky *Kytice* a souboru *České pohádky*.

Před 200 lety, **11. 11. 1821**, se narodil ruský spisovatel **Fjodor Michajlovič Dostojevskij** († 1881), jeden z nejvýznamnějších a nejčtenějších světových autorů, vrcholný představitel ruského realismu a předchůdce moderní psychologické prózy; proslul svými romány a novelami *Zápisky z mrtvého domu*, *Zápisky z podzemí*, *Chudí lidé*, *Hráč*, *Dvojník*, *Zločin a trest*, *Idiot*, *Běsi*, *Výrostek* a *Bratři Karamazovi*.

Před 70 lety, **12. 11. 1951**, zemřel **Konstantin Biebl** (* 1898), český básník a prozaik lyrické, snové orientace, autor sbírek *Zloděj z Bagdádu*, *Zlatými řetězy*, *S lodí jež dováží čaj a kávu*, *Nový Ikaros*, *Zrcadlo noci*, *Bez obav* aj.

Před 50 lety, **16. 11. 1971**, zemřel **Josef Kainar** (* 1917), český básník, textař, dramatik a překladatel, ale také hudebník, ilustrátor, výtvarník a novinář; autor básnických sbírek *Osudy*, *Nové mýty*, *Veliká láska*, *Český sen*, *Člověka hořce mám rád*, *Lazar a píseň*, *Moje blues* aj.

Před 110 lety, **18. 11. 1911**, se narodil **Václav Renč** († 1973), český básník, dramatik a překladatel, představitel spirituálního proudu české literatury, autor děl *Jitření*, *Studánky*, *Marnotratný syn*, *Černý milenec*, *Popelka Nazaretská*, *Skřivani věž*, *Pražská legenda*, *Sluncem oděná*, *České žalmy*, *Loretánské světlo* aj.

Před 80 lety, **21. 11. 1941**, se narodila nizozemská spisovatelka **Margriet de Moorová**, autorka románů *Virtuos*, *Malíř a dívka*, *Utonulá*, *Kreutzerova sonáta* a *Šedá, bílá, modrá*, které vyšly i v českém překladu.

Před 70 lety, **25. 11. 1951**, se narodil španělský spisovatel **Arturo Pérez-Reverte**, autor románů *Vlámský obraz*, *Šermířský mistr*, *Dumašův klub* (zfilmoval Roman Polanski pod názvem *Devátá brána*), *Hřbitov bezejmenných lodí*, *Kůže na buben*, *Královna jihu* či *Obléhání*, které vyšly i v českých překladech.

Před 100 lety, **26. 11. 1921**, se narodil **František Listopad**, rodným jménem Jiří Synek, v Portugalsku známý jako Jorge Listopad († 2017), český a portugalský spisovatel, básník, esejista, kritik, překladatel, novinář, divadelní a televizní scenárista a režisér. Po únoru 1948 se nevrátil z Francie, od roku 1959 žil a pracoval v Portugalsku (byl mj. ředitelem Národního divadla v Lisabonu a v Portugalsku též spoluzaložil vysokou filmovou a divadelní školu). Poezie: *Svoboda a jiné ovoce*, *Nástroje paměti*, *Milostná stěhování*, *Rosa definitivní* aj.; prózy: *Malé lásky*, *Umazané povídky* aj.; eseje: *Tristan z města do města* aj.

Před 140 lety, **28. 11. 1881**, se narodil **Stefan Zweig** († 1942), rakouský prozaik, esejista, básník a překladatel, autor románů a novel *Netrpělivost srdce*, *Opojení z proměny*, *Amok*, *Šachová novela* či *Zmatení citů*, cenné autobiografie *Svět včerejška* a řady biografii (*Marie Antoinetta*, *Marie Stuartovna*, *Balzac* aj.).

Portréty archiv autora

Dolní Břežany jsou místem, kde se dobře žije i čte... s. 376–378

- ↑ Interiér knihovny
- ← Romantická tvář Kulturního a informačního centra
- ↓ Prostory keltské muzejní expozice v sousedství knihovny

← Knihovnu pokřtili svým autorsko-interpretačním čtením manželé **Ljuba Krbová** a **Ondřej Neff** (říjen 2019)

První třída břežanské základní školy při pasování na čtenáře →

Foto: obec Dolní Břežany

← Původní stav budov dnešního komunitního centra před rekonstrukcí – rok 2014

Ministerstvo kultury – Odbor umění, literatury, knihoven, kulturních a kreativních průmyslů vyhlašuje pro rok 2022 výzvu k podávání žádostí ve výběrovém dotačním řízení

na poskytnutí dotací provozovatelům knihoven
evidovaných dle zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování
veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon),
ve znění platných předpisů,

a pro spolky a zájmová sdružení právnických osob podle zákona č. 89/2012 Sb.,
občanský zákoník, ve znění platných předpisů,
jejichž hlavním účelem je knihovnická a informační činnost či jejich podpora,

na nekomerční projekty z oblasti knihoven.

1) Program Veřejné informační služby knihoven – VISK

VISK 1 – Koordinační centrum programu a implementace

Koncepce rozvoje knihoven v ČR,

VISK 2 – Mimoškolní vzdělávání knihovníků,

VISK 3 – Informační centra knihoven,

VISK 4 – Národní program ochrany knihovních fondů,

VISK 5 – RETROKON,

VISK 6 – Memoriae Mundi Series Bohemica,

VISK 7 – Kramerius,

VISK 8 – Informační zdroje,

Linie B – Zpřístupnění informačních zdrojů prostřednictvím Centrálního portálu knihoven,

VISK 9 – CASLIN a Národní autority ČR

2) Dotační řízení Knihovna 21. století – K 21

(podpora práce s národnostními menšinami a integrace cizinců, podpora všeobecné
dostupnosti knihovnických služeb pro občany se zdravotním postižením, kulturní,
výchovná a vzdělávací činnost, vzdělávání knihovníků)

Přihlášky a stanovené podmínky na adrese:

Ministerstvo kultury, Odbor umění, literatury, knihoven, kulturních a kreativních průmyslů

Maltézské náměstí 1, 118 11 Praha 1 – Malá Strana

<https://www.mkcr.cz/oblast-knihoven-532.html>

VISK též na: <https://visk.nkp.cz/>

Knihovna 21. století též na:

<https://ipk.nkp.cz/programy-podpory/knihovna-21.-stoleti-k21>

Bližší informace: Mgr. Petra Miturová, tel.: 257 085 216 (VISK 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9)

Mgr. Soňa Poláková, tel.: 257 085 357 (VISK 3, K 21)

PhDr. Vít Richter, tel.: 603 223 627 (VISK 1, 3)

!!! Uzávěrka: 10. prosince 2021 !!!